

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra geografie
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základních škol

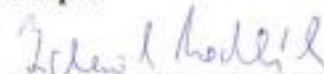
TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ V GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ NA ZŠ SMRŽOVKA

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN GEOGRAPHICAL EDUCATION AT SMRŽOVKA BASIC SCHOOL

Diplomová práce: 13-FP-KGE-001

Autor:
Bc. Zdeněk MEDLÍK

Podpis:

Vedoucí práce: doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

Počet

stran	grafů	schémat	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
61	1	6	1	12	23	2

V Liberci dne: 12. 12. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zdeněk MEDLÍK**
Osobní číslo: **P10000996**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Profesní studium pro střední školy**
Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy - základy společenských věd
Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň ZŠ
Název tématu: **Trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Orientace v problematice trvale udržitelného rozvoje na globální, krajské a místní úrovni.
2. Trvalá udržitelnost ve vzdělávání.
3. Trvalá udržitelnost v ŠVP ZŠ Smržovka.
4. Geografické vzdělávání k trvalé udržitelnosti na ZŠ Smržovka.
5. Přínos geografického vzdělávání k trvalé udržitelnosti v ŠVP ZŠ Smržovka.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná
Seznam odborné literatury: viz příloha

Vedoucí diplomové práce:

doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce:

4. května 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

RNDr. Jaroslav Vávro, Ph.D.
zástupce vedoucího katedry

dne

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

MEDLÍK Z. Trvalá udržitelnost v Libereckém kraji.[Bakalářská práce]. Liberec 2010. 59 s. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí bakalářské práce: doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

Školní vzdělávací program na ZŠ Smržovka.

VÁVRA, J. Didaktika geografie 1. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán. TU Liberec, 2006. ISBN 80-7372-083-3.

KALHOUS, Z.; OBST, O. (EDS.) Školní didaktika. Praha, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

HYNEK A., TRÁVNÍČEK J. (2010): Environmental targets and measures in the strategies and programmes of regional development in the Czech Republic. *European Journal of Geography* vol. 1, No.1, December 2010 , p.55-68. European Association of Geographers, www.eurogeography.eu. ISSN 1792-1341.

HYNEK A., SVOZIL B., Trávníček J., Trojan J. (2010): Sustainable Deblín Region: Educational Project . *Reviewed Papers - Envigogika 2010/V/1* , ISSN: 1802-3061. COŽP UK, Praha.

MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT, 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*. [online]. Dostupné z: <http://www.millenniumassessment.org/docu>

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY, 2008. *U.S. National Geography Standards*. [online]. Dostupné z: <http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/standards/>.

DEUTSCHE GESELLSCHAFT FUR GEOGRAPHIE, 2007. *Educational Standards in Geography for the Intermediate School Certificate*. [online]. Dostupné z: http://www.geographie.de/docs/geography_education.pdf.

Čestné prohlášení

Název práce: Trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka
Jméno a příjmení autora: Zdeněk Medlík
Osobní číslo: P1000996

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 12. 12. 2012

Bc. Zdeněk Medlík

Informovaný souhlas ZŠ Smržovka

Beru na vědomí, že student Technické univerzity v Liberci Bc. Zdeněk Medlík, narozen 26.8. 1986 v Jilemnici, využil Školní vzdělávací program Základní školy Smržovka k vypracování diplomové práce s názvem „Trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka“. S touto skutečností byli seznámeni členové pedagogického sboru. Zároveň souhlasím s publikováním informací, týkajících se Základní školy Smržovka a jejího personálního obsazení, ve zmíněné diplomové práci.

Ve Smržovce, dne 11. 12. 2012,

Mgr. Renata Šípková, ředitelka školy.

podpis: _____

Základní škola Smržovka,
okres Jablonec nad Nisou -
příspěvková organizace
Tomenského 984, 466 51 SMRŽOVKA
IČO: 708 95385

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. RNDr. Aloisi Hynkovi, CSc. za pozitivní motivaci a neformální a kritický přístup, bez kterého bych práci nikdy nedokončil. Zároveň mu patří velký dík za poskytnuté materiály a za čas, který mi během studia věnoval. Děkuji vedení Základní školy Smržovka za poskytnuté materiály. Dále děkuji Mgr. Hance Klapalové a celému pedagogickému sboru Základní školy Smržovka za cenné rady při mých pedagogických začátcích.

Ve Smržovce, dne 11. 12. 2012,

Bc. Zdeněk Medlík, autor práce.

podpis:

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ V GEOGRAFICKÉM VZDĚLÁVÁNÍ NA ZŠ SMRŽOVKA

Anotace:

Diplomová práce se zabývá přístupy k trvale udržitelnému rozvoji v geografickém vzdělávání na Základní škole Smržovka. Autor práce se nejprve zaměřil na obecnou problematiku trvale udržitelného rozvoje a geografického vzdělávání, poté na specifika geografického vzdělávání na Základní škole Smržovka. Součástí práce je návrh koncepce geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na ZŠ Smržovka.

Klíčová slova:

trvale udržitelný rozvoj, trvalá udržitelnost, základní škola, geografické vzdělávání, Smržovka, školní vzdělávací program

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN GEOGRAPHICAL EDUCATION AT SMRŽOVKA BASIC SCHOOL

Annotation:

The topic of this thesis deals with approaches to the sustainable development in geographical education at Smržovka basic school. The author of the thesis is first focused on general issues of sustainable development of geographic education, thereafter on specifics of geographical education at Smržovka basic school. An integral part of the work is a concept design for sustainable development of geographical education at Smržovka basic school.

Keywords:

sustainable development, sustainability, basic school, geographical education, Smržovka, school educational program

NACHHALTIGEN ENTWICKLUNG IN DER GEOGRAPHISCHEN BILDUNG AN DER GRUNDSCHULE SMRŽOVKA

Die Annotation:

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit den Einstellungen zu der nachhaltigen Entwicklung in der geographischen Bildung an der Grundschule Smržovka. Der Autor dieser Arbeit fokussierte zuerst auf die allgemeine Problematik der nachhaltigen Entwicklung sowie der geographischen Bildung, danach beschäftigte er sich ebenfalls mit den spezifischen Richtungen der geographischen Bildung an der Grundschule Smržovka. Ein Teil der Arbeit besteht im Entwurf eines Konzeptes zum Thema der geographischen Bildung zur nachhaltigen Entwicklung an der Grundschule Smržovka.

Schlüsselwörter:

Die dauernd haltbare Entwicklung, die nachhaltige Entwicklung, die Grundschule, die geographische Bildung, Smržovka, der Bildungsprogramm

Obsah

Seznam schémat, tabulek, grafů a obrázků.....	11
Seznam použitých zkratk a symbolů.....	12
Úvod.....	14
1 Trvale udržitelný rozvoj.....	16
1.1 Životní prostředí a ekosystém.....	16
1.2 Vývoj vztahu člověka k životnímu prostředí.....	17
1.3 Definice pojmu trvale udržitelný rozvoj.....	18
1.4 Dokumenty k trvale udržitelnému rozvoji.....	21
1.5 Trvale udržitelný rozvoj ve vzdělávání ČR.....	22
1.5.1 TUR v kurikulárních dokumentech ČR.....	22
2 Geografické vzdělávání.....	25
2.1 TUR v geografickém vzdělávání.....	26
2.1.1 Americké geografické standardy.....	27
3 Základní škola Smržovka.....	29
3.1 Kurikulární dokumenty ZŠ Smržovka.....	30
3.2 Faktory ovlivňující TUR v ZŠ Smržovka.....	31
4 TUR v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka.....	33
4.1 Geografické vzdělávání na ZŠ Smržovka.....	33
4.2 TUR v ŠVP ZŠ Smržovka.....	35
4.2.1 TUR ve vyučovacím předmětu zeměpis.....	38
4.3 Současné projekty k TUR na ZŠ Smržovka.....	39
4.3.1 Celoškolní sběr starého papíru.....	39
4.3.2 Projekt „Ekoden“.....	40
4.3.2 Hry k trvale udržitelnému rozvoji - Fishbanks.....	41
5 Návrh koncepce geografického vzdělávání k TUR ZŠ Smržovka.....	42
5.1 SWOT analýza ZŠ Smržovky s ohledem na TUR.....	42

5.2 Pozice školy v trvalé udržitelnosti	44
5.3 Návrh implementace principů TUR do ŠVP ZŠ Smržovka	45
5.3.1. Edukační cíle dle revidované Bloomovy taxonomie	46
5.3.2 Navrhované výstupy ŠVP k principům TUR	46
5.3.3 Konkretizace průřezového tématu „Environmentální výchova“	49
5. 4 Projekt k TUR v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka.....	50
5.4.1 Projekt studentů KGE TUL v předmětu URR.....	51
5.4.2 Příklad ZŠ Deblín	52
5.4.3 Zadání projektu k TUR v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka.....	52
5.4.4 Předpokládaný postup.....	53
5.4.5 Přínos projektu.....	54
6 Přínos ZŠ Smržovka k TUR místního regionu	55
Závěr	56
Použité zdroje	58
Seznam příloh	61

Seznam schémat, tabulek, grafů a obrázků

Schéma 1: Rozdělení dokumentů TUR	22
Schéma 2: Kurikulární dokumenty ČR.....	24
Schéma 3: Role učitele ve výkladu TUR.....	27
Schéma 4: Vnitřní a vnější faktory ovlivňující TUR na ZŠ Smržovka	32
Schéma 5: Východiska projektu k TUR na ZŠ Smržovka.....	50
Schéma 6: Spolupráce v navrhovaném projektu k TUR ZŠ Smržovka.....	50
Tabulka 1: Rozložení učiva zeměpisu na ZŠ Smržovka.....	34
Tabulka 2: Idea TUR ve výchovných a vzdělávacích strategiích.....	35
Tabulka 3: Konkretizace PT Environmentální výchova pro šestý ročník	36
Tabulka 4: Integrace PT/EV do vyučovacích předmětů pro druhý stupeň.....	37
Tabulka 5: Zastoupení principů TUR v ŠVP ZŠ Smržovka.....	38
Tabulka 6: Výsledek hry Fishbanks ve školním roce 2011/2012	41
Tabulka 7: SWOT analýza ZŠ Smržovka s ohledem na TUR.....	42
Tabulka 8: Taxonomická tabulka verze Anderson-Krathwohl.....	46
Tabulka 9: Navrhované výstupy ŠVP k principům TUR dle ročníků	47
Tabulka 10: Zařazení navrhovaných výstupů do taxonomické tabulky	48
Tabulka 11: Ukazatele k TUR v projektu předmětu URR.....	51
Tabulka 12: Fáze navrhovaného projektu.....	53
Graf 1: Výsledky celoškolské sběrové akce 2011/2012	40
Obrázek 1: Postavení školy v TUR dle AuSSI.....	45

Seznam použitých zkratek a symbolů

AuSSI	-	Australian Sustainable Schools
Bc.	-	bakalář
BP	-	bakalářská práce
č.	-	číslo
ČR	-	Česká republika
DKP	-	dimenze kognitivního procesu
DZ	-	dimenze znalostní
ekosyst.	-	ekosystém
EU	-	Evropská unie
EV	-	environmentální výchova
Fy	-	fyzika
GIS	-	geografické informační systémy
GIS	-	geografické informační systémy
glob.	-	globální
Che	-	chemie
kg	-	kilogram
KGE	-	katedra geografie
ks.	-	kus
LK	-	Liberecký kraj
lok.	-	lokální
m	-	metr
MA	-	Millennium Ecosystem Assessment
Mgr.	-	magistr
mj.	-	mimo jiné
MPP	-	minimální preventivní program
MÚ	-	městský úřad
např.	-	například
OSN	-	Organizace spojených národů

Ov	-	občanská výchova
pol.	-	polovina
Př	-	přírodopis
PT	-	průřezové téma
reg.	-	region
region.	-	regionální
resp.	-	respektive
RVP	-	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
s.	-	strana
Sb.	-	sbírka
SO POÚ	-	správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem
stol.	-	století
SWOT	-	strengths, weaknesses, opportunities, threats
ŠVP	-	školní vzdělávací program
tj.	-	to jest
TUL	-	Technická univerzita v Liberci
TUR	-	trvale udržitelný rozvoj
tzv.	-	takzvaný
UR	-	udržitelný rozvoj
URR	-	udržitelný rozvoj regionu
US	-	United States
USGS	-	United States Geography Standards
WCED	-	World Commission on Environment and Development
Z	-	zeměpis
ZŠ	-	základní škola
ZV	-	základní vzdělávání

Úvod

Spolu s rozvojem vědy a techniky, s pokrokem lidstva, se snahou uspokojit své potřeby a naplnit životní cíle, přichází otázky, do jaké míry rozvoj člověka ovlivňuje životní prostředí a do jaké míry je jeho rozvoj omezen přírodními zdroji.

Životní prostředí (respektive ekosystémy) prodělalo vlivem člověka během posledních dvě stě let značné změny. Tyto změny ovlivnily zejména schopnosti ekosystémů poskytovat služby, na kterých je závislá kvalita lidského života.

V 80. letech 20. století byla vyslovena myšlenka trvale udržitelného rozvoje, která měla zásadním způsobem změnit přístup lidstva k životnímu prostředí. Trvale udržitelný rozvoj byl definován jako takový rozvoj, který umožní příštím generacím uspokojovat své potřeby, aniž by doplácely na jednání generací současných.

Stěžejním dokumentem vymezujícím obsah a cíle základního vzdělávání v České republice je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, podle kterého si základní školy tvoří svůj školní vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání obsahuje principy trvale udržitelného rozvoje.

Každá základní škola má vytvořen svůj školní vzdělávací program, kde jsou mimo jiné definovány očekávané výstupy, tj. co se žáci v jednotlivých předmětech a ročnících naučí. Ve školním vzdělávacím programu by měly být zahrnuty i principy trvale udržitelného rozvoje. Základní školy v České republice k této problematice zaujímají odlišný postoj. Geografické vzdělávání by mělo mimo jiné obsahovat ideu trvale udržitelného rozvoje a implementovat ji do školního vzdělávacího programu.

Cílem diplomové práce je zhodnotit trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání na Základní škole Smržovka, kde autor působí na pozici učitele. Dílčím cílem je navrhnout vlastní koncepci k trvale udržitelnému rozvoji v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka.

K dosažení vytyčeného cíle je zapotřebí nejprve definovat trvale udržitelný rozvoj a popsat jeho postavení ve vzdělávání. Dále je nutné zabývat se geografickým vzděláváním a rolí trvale udržitelného rozvoje v geografickém vzdělávání. Příkladem mohou být americké geografické standardy. Největší důraz je kladen na současný stav geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na Základní škole Smržovka. Z aktuálního stavu pak vychází návrh koncepce geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na Základní škole Smržovka včetně zhodnocení přínosu školy k trvale udržitelnému rozvoji místního regionu.

Autor diplomové práce působí na výše zmíněné základní škole druhým rokem jako učitel na plný úvazek. Práce tedy vychází ze skutečného stavu. Kapitoly, ve kterých se objevuje kritický postoj k současnému stavu geografického vzdělávání na ZŠ Smržovka, by měly upozornit na jeho nedostatky a pomoci tak k jejich průběžnému odstraňování.

Základní škola, pokud má ucelenou představu o principech trvale udržitelného rozvoje, může hrát významnou roli v jejich prosazování v místním regionu. Nechť má čtenář na paměti, že autorovým záměrem bylo dosáhnout stanoveného cíle zadání, zdokonalit sebe sama, ale hlavně pomoci Základní škole Smržovka dosáhnout kvalitního přístupu k trvale udržitelnému rozvoji, což může pomoci místnímu regionu.

1 Trvale udržitelný rozvoj

S problematikou trvale udržitelného rozvoje souvisí i problematika vztahu člověka k životnímu prostředí, respektive k ekosystémům. Pro pochopení důvodů, které vedly ke koncipování principů trvale udržitelného rozvoje (TUR), je nezbytné uvědomit si základní historické mezníky vztahu člověka k životnímu prostředí (ekosystémům).

1.1 Životní prostředí a ekosystém

Termíny životní prostředí a ekosystém bývají často skloňovány v literatuře zabývající se environmentální problematikou. Ve starších publikacích se častěji objevuje životní prostředí, v novějších pak ekosystém. Dle tzv. tbiliské definice (Remtová 1996, s. 11) je životní prostředí definováno jako „*system složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, anebo mohou být, s uvažovaným organismem ve stálé interakci.*“ Zpráva Millennium Ecosystem Assessment (MA 2003, s. 3) definuje ekosystém jako „*dynamický komplex společenství rostlin, živočichů, mikroorganismů a neživého prostředí, které vzájemným působením tvoří funkční jednotku.*“ Lidé pak jsou integrální součástí ekosystémů.

Ačkoliv jsou oba termíny podobné, nejedná se o totéž. Životní prostředí v sobě nese sociální složku a používá se spíše v souvislosti s člověkem. Je antropocentrizováno. Termín ekosystém se používá zejména v ekologii. Ekosystémy se dají lépe klasifikovat. Každému ekosystému můžeme přiřadit jeho ekonomickou hodnotu, která vychází ze stanovení jeho přínosu pro lidstvo. Zjednodušeně se dá říci, že životní prostředí se skládá z ekosystémů. Ekosystémy přímo souvisí s kvalitou lidského života a zachování ekosystémových služeb je důležitým předpokladem trvale udržitelného rozvoje.

1.2 Vývoj vztahu člověka k životnímu prostředí

Lidský druh *Homo sapiens sapiens* obývá planetu Zemi přibližně 100 až 200 tisíc let. Za tu dobu prošel jeho vztah k přírodě vývojem. Remtová (1996, s. 15) rozděluje tento vztah na čtyři etapy:

a) První a nejdelší etapa končí přibližně v období feudalismu. Vyznačuje se především nízkým počtem obyvatel, nízkým stupněm ekonomického reprodukčního procesu, nízkým stupněm rozvoje výrobních sil a nízkou spotřebou energie. Vliv člověka na přírodu je malý a jeho vztah k životnímu prostředí je vázán zejména na přírodní zdroje. Dopadem své činnosti na přírodu se člověk nezabývá.

b) Druhá etapa se vyznačuje nástupem průmyslové revoluce (konec 18. stol.). Rozvoj strojové výroby a produktivity práce zvyšuje spotřebu přírodních zdrojů. Zvyšuje se i množství odpadů vypouštěných do přírody. Vazby mezi znečištěným prostředím a zdravotním stavem člověka nejsou předmětem zájmu. Vztah člověka k přírodě je stále více ovlivněn dostupností přírodních zdrojů. Dopadem své činnosti se zabývá jen na lokální úrovni a velice omezeně.

c) Třetí etapu ve znamení vědecko-technické revoluce (pol. 20. stol.) charakterizuje zejména obrovský rozvoj výrobních sil a exponenciální populační růst. Exponenciálně stoupá i množství výrobků a odpadních látek. Vliv člověka na životní prostředí se zvyšuje, dostává mezinárodní charakter a objevují se globální problémy. Kvalita i kvantita odpadů převyšuje likvidační schopnosti přírody a dochází k trvalým změnám. Člověk si uvědomuje svůj vliv na životní prostředí. Dochází k zavádění šetrných technologií a k omezování vypouštění škodlivých látek do přírody. Lidstvo začíná zajímat kvalita životního prostředí a jeho ochrana. Problematika životního prostředí však není řešena efektivně a globálně.

d) Čtvrtá, současná etapa vztahu člověka k životnímu prostředí začíná definováním pojmu trvale udržitelný rozvoj. Problematika životního prostředí se dostává více do popředí a je záležitostí nejenom odborníků, ale všech. Začíná docházet ke změnám etickým a morálním, mění se pořadí hodnot. Lidstvo si začíná plně uvědomovat svůj vliv na životní prostředí. Převládají preventivní

metody řešení stavu životního prostředí. Důležitou roli hrají prognózy a vědecké studie. Celkově dochází k zásadním změnám ve vztahu člověka k životnímu prostředí.

Na vývoj ekosystémů měly v historii zásadní vliv dvě události, zemědělská a průmyslová revoluce. Obě revoluce souvisí se zlepšením životních podmínek a s růstem počtu obyvatel na Zemi, čili s rostoucími zásahy do ekosystémů. Dle Moldana (2003) zemědělská revoluce přinesla vydělení člověka z přírodních ekosystémů a vznik tzv. agrosystémů. Oba druhy ekosystémů mají společný cyklický metabolismus. Agrosystémy se od přírodních ekosystémů liší mj. tím, že je z nich systematicky odebírána biomasa. Průmyslová revoluce zapříčinila změnu metabolismu ekosystémů. Z metabolismu cyklického se stal metabolismus jednosměrného proudu. V takovém metabolismu je proud od přírodních surovin k odpadu. Odpadem se rozumí jak odpad vznikající při výrobě a užívání, tak odpad z dosloužilých výrobků. Metabolismus jednosměrného proudu nemá udržitelný charakter, hrozí vyčerpání surovin nebo zahlcení přírodních absorpčních mechanismů odpady.

Remtová i Moldan ukazují, jak se v historii lidstva měnil vztah a vliv člověka na životní prostředí, resp. ekosystém. Zatímco Remtová mluví o vztahu k životnímu prostředí, Moldan popisuje vliv člověka na ekosystémy. Oběma autorům je společná myšlenka TUR jako další etapy vztahu člověka k životnímu prostředí nebo jako řešení problému spojeného s vlivem člověka na metabolismus ekosystémů.

1.3 Definice pojmu trvale udržitelný rozvoj

V roce 1983 byla Valným shromážděním Organizace spojených národů (OSN) ustanovena Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (WCED). Komise v čele s norskou premiérkou Gro Harlem Brundtland měla za úkol prozkoumat vztah ekonomického růstu a ochrany životního prostředí. V roce 1987 předložila WCED zprávu nazvanou Naše společná budoucnost (Our Common Future), tzv. Brundtland Report.

Tato zpráva obsahovala první definici pojmu trvale udržitelný rozvoj, která je přes řadu nedostatků považována dodnes za jednu z nejlepších: *„Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby“* (WCED 1987, charter 2, paragraph 1).

Významným mezníkem v prosazování myšlenky trvale udržitelného rozvoje byla Konference Spojených národů o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992. Myšlenka trvalé udržitelnosti zde byla všeobecně přijata a došlo ke schválení významného dokumentu Agenda 21. Tento velice obsáhlý dokument důkladně rozebírá principy trvale udržitelného rozvoje ve všech oblastech lidské činnosti. Na konferenci byla zároveň přijata Deklarace z Ria de Janeiro o životním prostředí a rozvoji (tzv. Deklarace z Ria), která zestručňuje text Agendy 21 a která je základním vymezením toho, co obsahuje termín trvale udržitelný rozvoj.

Deklarace z Ria (OSN 1992) se skládá z 27 principů, které mají za cíl vytvořit nové a spravedlivé globální partnerství, prostřednictvím nových úrovní spolupráce mezi státy. Důraz je kladen na vytváření mezinárodních dohod, které by respektovaly zájmy všech lidí a chránily integritu globálního spojení životního prostředí a rozvoje, a na nedělitelnost a vzájemnou závislost všeho na Zemi. Klíčová témata obsažená v Deklaraci z Ria jsou: zdravý a produktivní život, ochrana životního prostředí, rozvoj, odstranění chudoby, efektivní legislativa, ekonomika, informace, globální spolupráce a mír.

Na základě definice obsažené ve zprávě Naše společná budoucnost, Agendy 21 a Deklarace z Ria vznikaly další definice trvale udržitelného rozvoje. Česká republika (ČR) přijala definici trvale udržitelného rozvoje v roce 1992 schválením zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí. *„Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“* (Zákon č. 17/1992 Sb. § 6).

V rámci Evropské unie (EU) byl trvale udržitelný rozvoj definován Evropským parlamentem v Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 2493/2000 a č. 2494/2000 v roce 2004. *„Udržitelný rozvoj je zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodního bohatství a jeho biologické rozmanitosti pro současné i budoucí generace“* (EU, 2004).

Další, málo používaná definice trvale udržitelného rozvoje, je více orientována na ideály humanismu a na člověka samotného. Dle Vavrouška (1993) je *„trvale udržitelný rozvoj – nebo snad přesněji způsob života – zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společností a jejím životním prostředím tak, abychom se co nejvíce přiblížili k ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejich formách, a to ve všech časových horizontech. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jednotlivce a jeho odpovědností vůči jiným lidem i přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím. Měli bychom přijmout zásadu, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Žijme tak, abychom při uspokojování svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.“*

Rynda upozorňuje na nedostatky předchozích definic. Zejména první definice ve zprávě Naše společná budoucnost je dle Ryndy příliš stručná a nedotýká se řady věcí, které jsou od myšlenky trvale udržitelného rozvoje neoddelitelné. Dle Ryndy (2006) je *„trvale udržitelný rozvoj komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů; aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich sociálně-politické instituce a procesy.“*

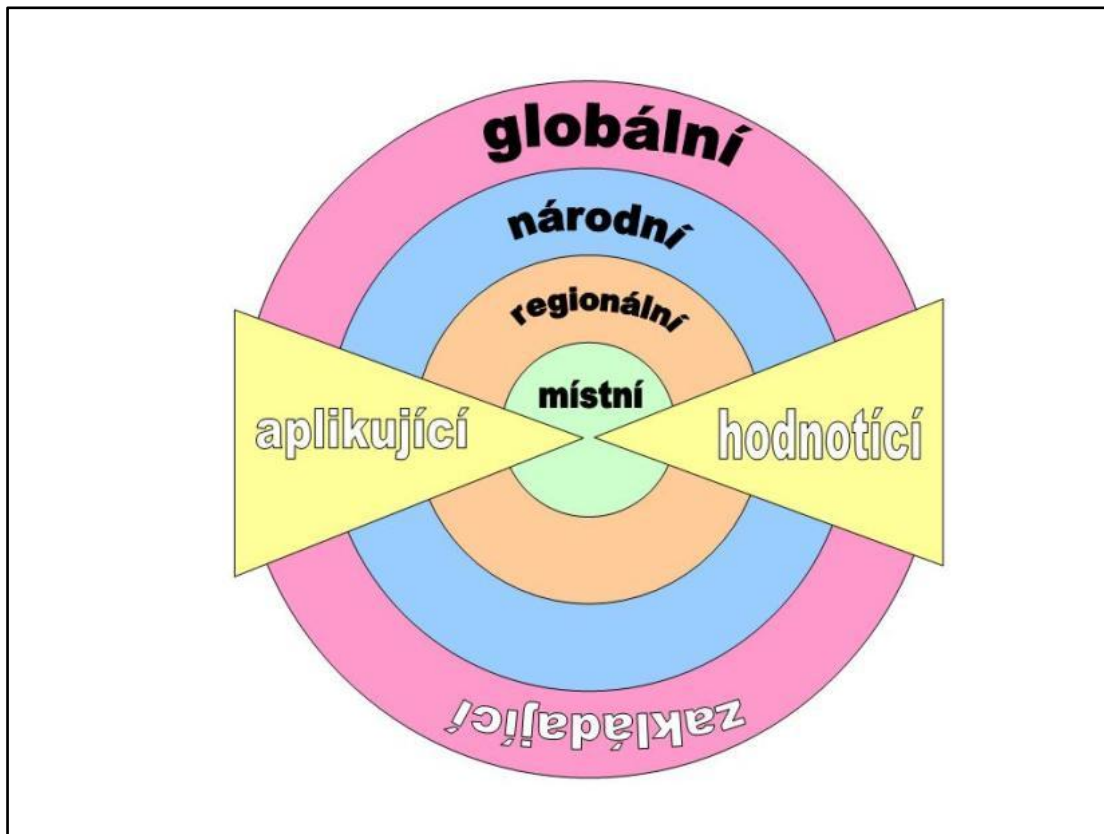
V současné době se vedle trvale udržitelného rozvoje objevuje stále častěji termín udržitelný rozvoj, což v podstatě znamená totéž. Spojení trvalý a rozvoj se může vzájemně vylučovat, navíc z filosofického pohledu není trvalého nic. Autor práce si je rozdílů vědom, nicméně jej považuje vzhledem k náročnosti tématu za nepodstatný.

1.4 Dokumenty k trvale udržitelnému rozvoji

Podle účelu rozlišujeme dokumenty na zakládající, aplikující a hodnotící (viz schéma 1). Zakládající zakládají myšlenku trvale udržitelného rozvoje. Jedná se např. o zprávu Naše společná budoucnost či dokument Agenda 21. Aplikující dokumenty a strategie vycházejí ze zakládajících a aplikují myšlenku trvale udržitelného rozvoje do různých oblastí lidské činnosti. Jedná se o dokumenty typu Strategie udržitelného rozvoje EU, ČR, LK či další rozvojové koncepce. Hodnotící dokumenty mimo jiné hodnotí stav životního prostředí a částečně aktualizují myšlenku trvale udržitelného rozvoje. Takovým hodnotícím dokumentem jsou všechny zprávy z panelu Millennium Assessment.

Podle účinku rozlišujeme dokumenty na globální, národní, regionální a místní (viz schéma 1). Globální dokumenty jsou nadřazeny národním, resp. regionálním a dívají se na problematiku trvale udržitelného rozvoje v globálním měřítku. Jedná se o např. o Millennium Assessment nebo Strategii udržitelného rozvoje EU. Národní dokumenty jsou tvořeny státními orgány a vycházejí z legislativy jednotlivých zemí. Jedná se např. o Strategii udržitelného rozvoje ČR. Regionální dokumenty zahrnují rozvojové koncepce regionu a jsou tvořeny regionální správou. V ČR se jedná zejména o krajské rozvojové koncepce (Strategie udržitelného rozvoje LK). Místním dokumentem může být rozvojová koncepce obce, městské části, oblasti nebo zoologické zahrady.

Schéma 1: Rozdělení dokumentů TUR (Medlík 2010, s. 19)

1.5 Trvale udržitelný rozvoj ve vzdělávání ČR

Cílem práce je zaměřením se na trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka. K dosažení cíle je však nezbytné poukázat na zařazení tématu trvale udržitelného rozvoje do vzdělávání v České republice obecně.

1.5.1 TUR v kurikulárních dokumentech ČR

Dle platné legislativy ČR (Zákon č. 561/2004) je stěžejním dokumentem pro základní vzdělávání Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP). Na základě tohoto programu si jednotlivé školy vytváří vlastní tzv. Školní vzdělávací programy (ŠVP), které zahrnují konkrétní výstupy a učivo pro danou ZŠ, s ohledem na její jedinečnost a postavení.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je dokument, který vymezuje vše, co by mělo být obsahem základního vzdělávání. RVP specifikuje úroveň klíčových kompetencí, stanovuje vzdělávací oblasti, zavádí průřezová témata a definuje cíle základního vzdělávání.

Mezi klíčovými kompetencemi, obsahujícími souhrn vědomostí, dovedností, schopností a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění jedince, je přímo zanesen požadavek na schopnost žáků rozhodovat se v zájmu trvale udržitelného rozvoje společnosti (kompetence občanská).

Vzdělávací oblast „Člověk a jeho svět“ (koncipovaná pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání) ve svém tematickém okruhu „Rozmanitost přírody“ klade mj. důraz na hledání možností, jak by žáci ve svém věku mohli přispět k trvale udržitelnému rozvoji.

Vzdělávací oblast „Člověk a příroda“ obsahuje vzdělávací obory fyziku, chemii, přírodopis a zeměpis. Cílem této vzdělávací oblasti je mj. i uvědomělé využívání získaných přírodovědných znalostí ve prospěch ochrany životního prostředí a principů trvale udržitelného rozvoje.

Jedním z očekávaných výstupů vzdělávacího oboru chemie je zhodnocení využívání prvotních a druhotných surovin z hlediska trvale udržitelného rozvoje.

Vzdělávací obor zeměpis má ve svém učivu o životním prostředí vymezen pojem trvale udržitelný život a rozvoj.

O požadavku zanesení principů trvale udržitelného rozvoje do základního vzdělávání vypovídá nejvíce průřezové téma „Environmentální výchova.“ Environmentální výchova mj. vede žáky k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k trvale udržitelnému rozvoji společnosti a ovlivňuje jejich životní styl a hodnoty v zájmu udržitelného rozvoje lidské civilizace.

(RVP metodický portál, 2007)

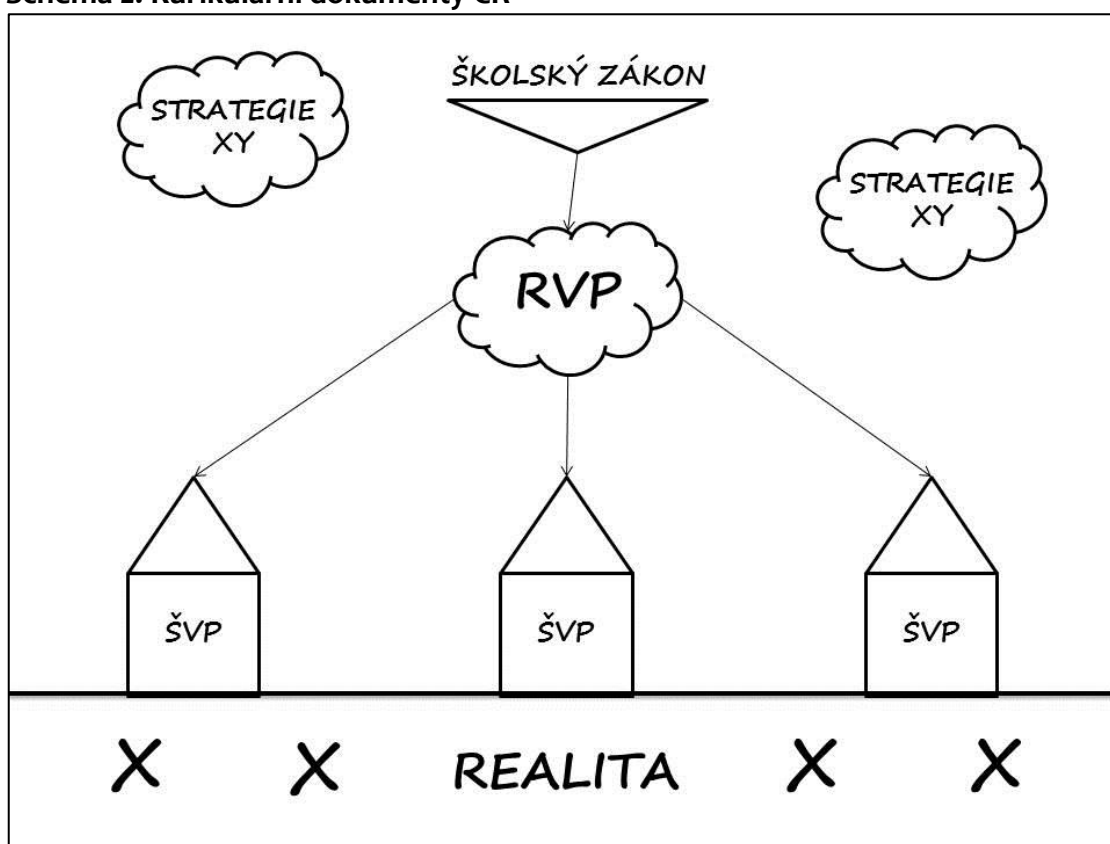
Celý Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání nese „silný otisk“ idey trvale udržitelného rozvoje. Tento dokument je však jen rámcem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Záleží tedy na jednotlivých školách a zejména jejich učitelích, do jaké míry bude myšlenka trvale udržitelného rozvoje implementována do učiva základních škol.

Pro vzdělávání v oblasti trvale udržitelného rozvoje je vydána Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015). Dle této strategie (MŽP 2008, s. 7) je hlavním cílem do roku 2015 začlenit principy

a tematické obsahy vzdělávání pro udržitelný život (jako přirozené součásti celoživotního učení) do kurikulů na všech úrovních vzdělávacího systému České republiky. Pro základní vzdělávání je důležitým cílem vybavit žáky takovými kompetencemi, které jim umožní realizovat zásady trvale udržitelného rozvoje v praktickém životě.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR (2008 – 2015) jsou dokumenty, které vznikaly odděleně. Základní školy České republiky se ze zákona musí řídit RVP, zatímco druhý dokument je pro ně nezávazný.

Schéma 2: Kurikulární dokumenty ČR

2 Geografické vzdělávání

Dle Pedagogického slovníku (Průcha, aj. 2004, s. 292) obecná pedagogika a didaktika chápou vzdělávání, resp. vzdělávací proces jako synonymum termínu edukace. V tomto smyslu se vzdělávání vztahuje k prostředí školy, kde probíhají procesy řízeného učení.

Ve vzdělávání rozlišujeme osobnostní pojetí, obsahové pojetí, institucionální pojetí, socioekonomické pojetí a procesuální pojetí. Osobnostní pojetí zahrnuje socializaci a kognitivní vybavenost jedince (osvojené vědomosti, dovednosti, hodnoty, normy a postoje). Obsahové pojetí je zaměřeno na kurikulum jednotlivých škol a vyučovacích předmětů. Institucionální pojetí zahrnuje jednotlivé formy a stupně vzdělávání (základní, středoškolské, vysokoškolské). Socioekonomické pojetí se zabývá charakteristikou populace. Procesuální pojetí představuje vzdělávání jako proces, ve kterém se promítají předchozí kategorie (Průcha, aj. 2004 s. 292).

Geografie se v českém prostředí nahrazuje pojmem zeměpis. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je uveden na prvním místě zeměpis, geografie v závorce. Hynek s Vávrou (2011, s. 3) poukazují na to, že současná geografie *není oním učebním předmětem, jen s ukazováním na mapě, místopisem a encyklopedickými fakty o výšce hor, délce řek, počtu obyvatel, průmyslových odvětvích, zemědělských plodinách atd., jak ji známe z našich základních, a dokonce i středních škol.*

Srozumitelnou definici toho, co geografie je podávají opět Hynek s Vávrou (2011, s. 2): *Geografie se zabývá prostorovostí přírody a lidské společnosti světa, v němž žijeme. Pod prostorovostí můžeme vidět procesy, jež udržují či mění prostorové uspořádání přírody a společnosti.* Prostorovost je dále chápána jako utváření prostoru, *který je dán procesně jeho utvářením, ne tedy běžně chápaným vyplňováním „prázdného“ prostoru.* Autoři dokonce dávají přednost psaní o současné geografii v plurále. Geografie jsou složitým souborem disciplín (fyzickogeografické, humánněgeografické, regionálně geografické) s řadou tematicky zaměřených disciplín (krajina, životní prostředí, trvale udržitelný rozvoj).

Geografické vzdělávání se dle Vávry (2010, s. 372) odehrává mezi dvěma mantinely. Prvním mantinelem je obor geografíí samotných. Jedná se o učitelovo zvládnutí disciplíny a schopností transformace jejích poznatků. Druhým mantinelem je obor pedagogiky a psychologie. Zde by učitel měl znát pedagogické, psychologické, sociologické a další poznatky, dovednosti, principy, které mu umožní dosáhnout co nejlepších výsledků při vzdělávání všech žáků.

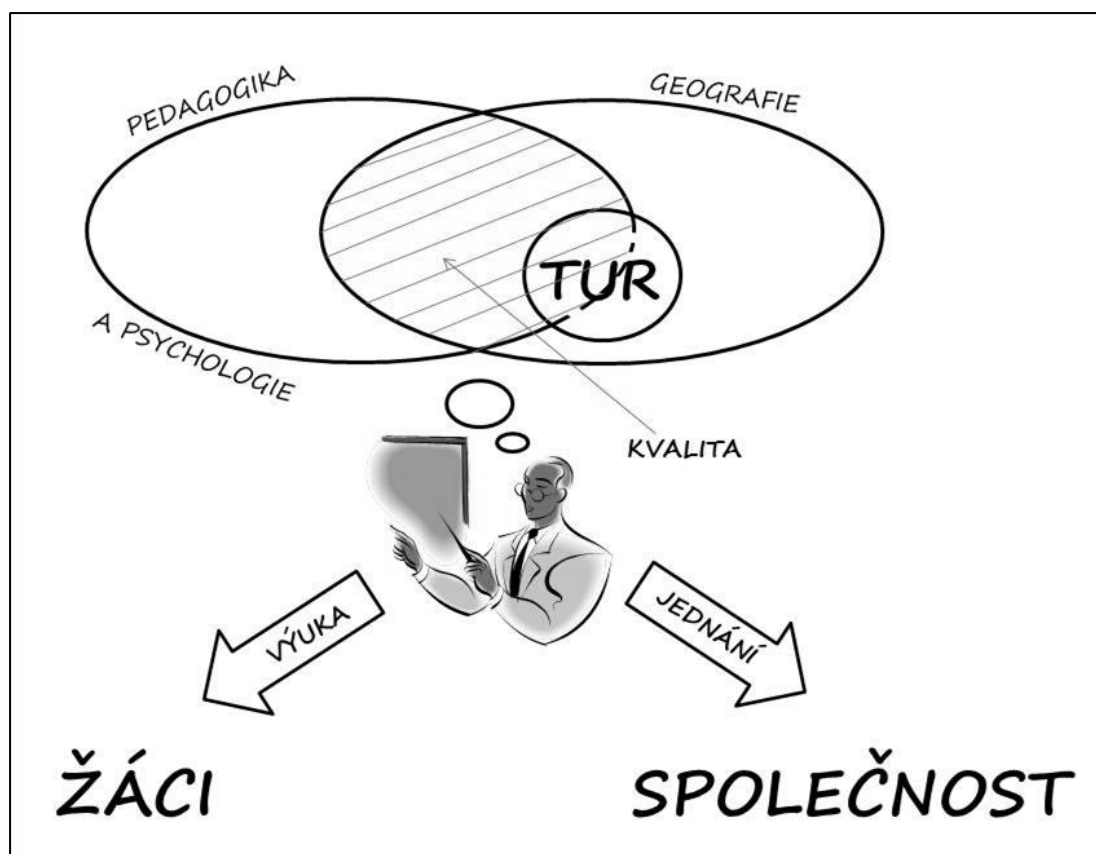
Chceme-li tedy popisovat téma trvale udržitelného rozvoje ve školním kurikulu, musíme nutně přihlížet i k výše zmiňovaným přístupům. Zavádění principů trvale udržitelného rozvoje do výuky (školní vzdělávací program, minimální preventivní program) musí jít ruku v ruce s moderním pohledem na geografické vzdělávání.

2.1 TUR v geografickém vzdělávání

Zavedení myšlenky trvale udržitelného rozvoje do geografického vzdělávání je v České republice minimálně rozporuplná. V kurikulárních dokumentech je toto téma sice často zmiňováno (viz výše), nicméně u nás neexistuje jednotný přístup k zavádění tohoto tématu do výuky. Navíc se problematika trvale udržitelného rozvoje nemusí týkat jen učitelů geografie. Svou roli zde mohou hrát i učitelé přírodopisu, chemie nebo metodici prevence.

V České republice si každá škola tedy může vykládat myšlenky trvale udržitelného rozvoje posvém a většinou je zavádění jeho principů do výuky ponecháno na „nejbližším odborníkovi“, tedy učiteli zeměpisu. Ten se pak podílí na tvorbě ŠVP. Už vůbec u nás nemůžeme mluvit o kvalitním systému hodnocení výsledků ve vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji, protože žádný neexistuje. Role učitele ve výuce TUR je znázorněna ve schématu č. 3. Důraz je kladen na kompetence v oblasti pedagogiky a psychologie a na kompetence v oblasti geografie. Jejich společný průnik pak představuje kvalitní geografické vzdělávání. Z polohy trvale udržitelného rozvoje pak je jasné, kde by měl být kladen důraz. Svou roli zde však hraje i to, co učitel vyučuje ve škole a jak jedná ve společnosti (viz schéma 3).

Schéma 3: Role učitele ve výkladu TUR

2.1.1 Americké geografické standardy

Pro zavádění myšlenek trvale udržitelného rozvoje do českého geografického vzdělávání by bylo velmi přínosné mít vypracované kvalitní a ucelené standardy geografického vzdělávání. Příkladem kvalitních geografických standardů jsou americké US Geography Standards. Ačkoliv se v nich pojem trvale udržitelný rozvoj často neopakuje, je v nich kvalitně zařazen. Pro české tvůrce školních vzdělávacích programů je takový standard zdrojem cenných informací k zavádění témat a jejich následné evaluaci. V roce 2012 proběhla revize těchto standardů. Diplomová práce využívá standardů původních. K dosažení stanoveného cíle tyto standardy zcela postačí.

Každý z osmnácti geografických standardů se skládá ze dvou částí – znalost a dovednost. Dále jsou standardy koncipovány na úrovni grades K4 (odpovídá prvnímu stupni ZŠ), grades 5-8 (odpovídá druhému stupni ZŠ) a grades 9-12 (odpovídá středním školám). USGS mohou sloužit českým učitelům zeměpisu

buď jako celek, nebo jejich část. K tématu trvale udržitelného rozvoje mají velice blízko standardy 14, 15, 16 a 18 (viz příloha 1):

- standard 14: Jak lidská společnost modifikuje životní prostředí.
- standard 15: Jak přírodní systémy ovlivňují lidskou společnost.
- standard 16: Změny, které se vyskytly ve významu, užití, distribuci a důležitosti zdrojů
- standard 18: Využití geografie při volbě místa pro budoucí život, práci a odpočinek

(Hynek 2005)

Veliké pozitivum v amerických geografických standardech leží v provázanosti složek životních prostředí s lidskou společností. Standardy 14 a 15 ukazují, že důraz je kladen nejen na ovlivňování životního prostředí člověkem, ale i obráceně na ovlivňování člověka přírodními systémy. Takový přístup je velice blízký zprávám Millennium Ecosystem Assessment (MA). Lidské blaho a kvalita lidského života přímo souvisejí dle MA s ekosystémovými službami a schopností je využívat udržitelným způsobem. Bohužel se zprávy Millennium Ecosystem Assessment zatím příliš nedostaly do podvědomí českých učitelů zeměpisu. Standard 16 se zabývá změnami ve významu, užití, distribuci a důležitosti zdrojů, což je důležité pro pochopení principů trvale udržitelného rozvoje a pro jejich implementaci do běžného života společnosti. Standard 18 dokazuje důraz amerických geografů na aplikaci geografických znalostí a dovedností získaných během studia. Využití těchto poznatků a dovedností by mělo v budoucnu být využito žáky pro volbu místa k životu, práci nebo odpočinku. České vzdělávací kurikulum klade důraz na kompetence, kterým však chybí hlubší vzájemné souvislosti. V tomto ohledu jsou americké geografické standardy propracovanější.

3 Základní škola Smržovka

Základní škola Smržovka, okres Jablonec nad Nisou – příspěvková organizace je plně organizovaná základní škola s devíti postupnými ročníky, kterou ve školním roce 2012/2013 navštěvuje celkem 262 žáků v 11 třídách. Druhý stupeň navštěvuje celkem 107 žáků při průměru 26,75 žáka na třídu. Škola se skládá ze dvou budov, které jsou od sebe vzdáleny přibližně 300 m. Každá z budov zahrnuje jeden stupeň základního vzdělávání. Celkem je v ZŠ Smržovka zaměstnáno 18 pedagogických pracovníků, z toho 5 mužů. Funkci ředitele školy zastává Mgr. Renata Šípková.

Základní škola Smržovka se aktivně podílí na kulturních aktivitách ve městě Smržovka. Každoročně pořádá školní ples, den otevřených dveří, vystoupení pěveckého sboru, celoroční projekt „Olympiáda“, celoškolní týdenní harmonizační pobyt, přednášky pro rodiče na témata spojená s prevencí sociálně patologických jevů a další. Navíc organizuje celou řadu zájmových kroužků, zřizuje žákovský parlament, vydává školní časopis a pravidelně poskytuje články do měsíčníku Smržovský zpravodaj. Především žáci, ale i jejich rodiče, mají možnost zúčastnit se konzultačních hodin, které má každý učitel ZŠ Smržovka vypsány. Navíc škola úzce spolupracuje s vedením města, které se snaží školu podporovat po všech stránkách. Současný starosta města Smržovka je bývalý učitel místní základní školy. Škola dále spolupracuje s Partnerským spolkem Smržovka a Rodičovským sdružením, se kterými organizuje další aktivity pro děti a rodiče.

Základní škola Smržovka se zapojila (a zapojuje) do programů pro zlepšení kvality poskytovaných služeb. Nese značku „Rodiče vítáni“ a „Aktivní škola“ (Školy v pohybu). V současné době je ZŠ Smržovka zapojena do výzvy EU – peníze školám.

Základní škola Smržovka je jedinou spádovou školou ve městě Smržovka, které má dle údajů Českého statistického úřadu (CZSO, 2012) k 31. 12. 2011 3670 obyvatel a které se nachází v okrese Jablonec nad Nisou mezi Tanvaldem a Lučany nad Nisou. Navštěvují ji žáci ze Smržovky, Albrechtic, Jiřetína pod Bukovou, Lučan nad Nisou nebo Tanvaldu. Město svou polohou zasahuje do části chráněné krajinné oblasti Jizerských hor.

3.1 Kurikulární dokumenty ZŠ Smržovka

Důležitými dokumenty pro hodnocení přístupů k trvale udržitelnému rozvoji v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka jsou Školní vzdělávací program ZŠ Smržovka a Minimální preventivní program ZŠ Smržovka (MPP). Jedná se o dokumenty, které jsou vypracovány dle platné legislativy a které jsou volně k nahlédnutí.

Školní vzdělávací program ZŠ Smržovka je platný od 1. 7. 2007 a je vypracován na základě Rámcového vzdělávacího programu. Na jeho tvorbě se podílel (podílí) veškerý pedagogický sbor základní školy ve Smržovce. Koordinátorkou tvorby ŠVP je v současné době Mgr. Hana Klapalová, učitelka geografie. ŠVP Základní školy na Smržovce je jako dokument velice rozporuplný. V době, kdy se zaváděla školní reforma do praxe a kdy se tvořily kurikulární dokumenty, si ZŠ Smržovka vytvářela školní vzdělávací program vlastní, což se odrazilo na jeho současné podobě. Školní vzdělávací program je neustále upravován, chybí časové určení učiva. Verze dokumentu, která je k nahlédnutí u ředitele školy je zastaralá a neodpovídá současné podobě ŠVP, která je pouze v elektronické podobě, nebo slovy koordinátorky ŠVP: „*V myšlence.*“ Znalost tohoto dokumentu jednotlivými vyučujícími je nízká. Velkým problémem ŠVP je, že v době vzniku tohoto dokumentu se na něm podíleli učitelé, kteří dnes nejsou zaměstnanci školy. Jejich nástupci se buď přizpůsobili, nebo si jej upravili podle sebe. Tím se však narušila integrita mezipředmětových vazeb. Školní vzdělávací program ZŠ Smržovka je dokument, který existuje, protože dle zákona musí. Rozhodně se nedá považovat za bezchybný nebo hotový, což si však koordinátor tvorby a vedení školy uvědomují.

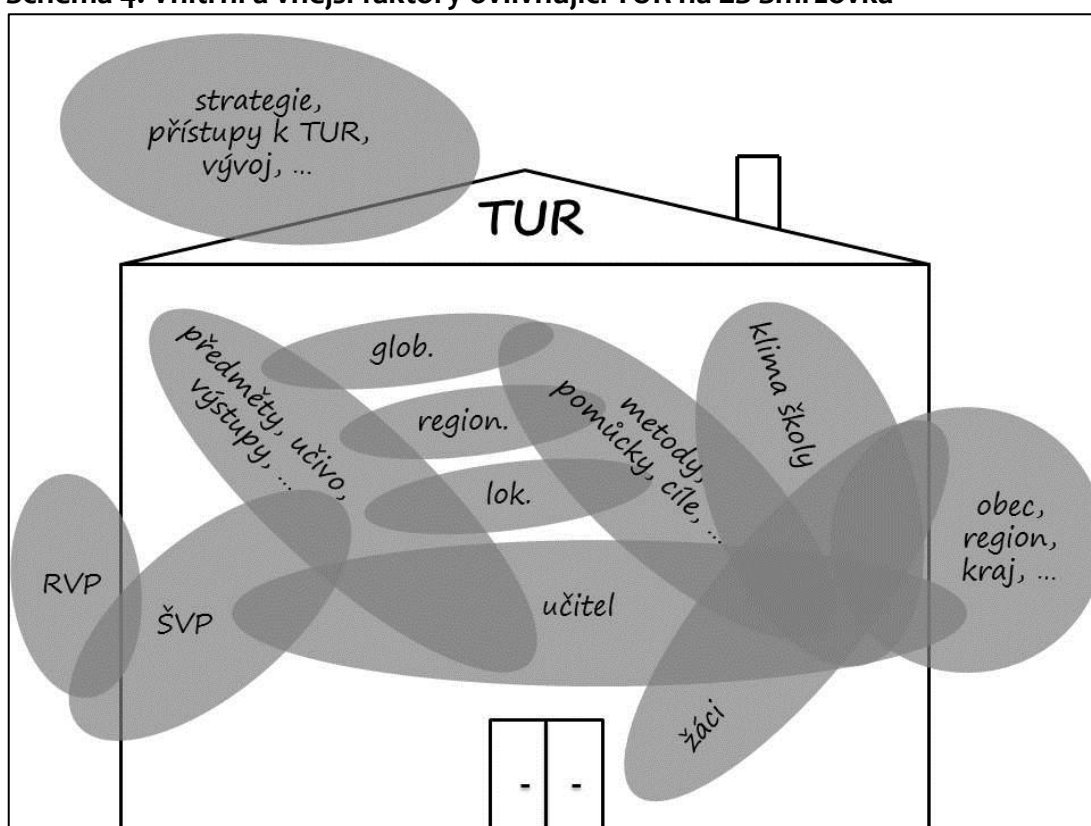
Minimální preventivní program ZŠ Smržovka je dalším kurikulárním dokumentem, který je vypracováván na základě platné legislativy. Jedná se o program preventivních aktivit spojených se sociálně patologickými jevy. Obsahuje však i aktivity spojené s environmentální výchovou a s posilováním vztahu člověka k přírodě a jejím živým i neživým složkám. MPP Základní školy Smržovka je v současné době vypracován pro školní rok 2012/2013 a jeho autorem je metodik prevence Bc. Zdeněk Medlík. Minimální preventivní program mimo jiné klade důraz na uspořádání projektů „Den prevence“ a „Ekoden“. Den prevence probíhá v každé třídě v jiném termínu a jiným způsobem. Smyslem projektu je věnovat se aktuální problematice sociálně patologických jevů, nebo environmentální problematice v závislosti na aktuální situaci ve třídě. „Den prevence“ tak může být celý zaměřen na aktivity týkající se TUR. Projekt „Ekoden“ byl v minulosti realizován již několikrát. Jedná se však o projekt, který nemá s ekologií nic společného (viz kapitola 4. 3. 2) a který by měl být upraven. Minimální preventivní program zahrnuje i seznam dalších doporučených aktivit, ve kterých by ZŠ Smržovka měla pokračovat. Jedná se o masivní celoškolskou (celospolečenskou) akci sběru starého papíru (viz kapitola 4. 3. 2) a sbírání víček a PET lahví. Pracovat by se však mělo na zvýšení povědomí žáků, proč jsou takové aktivity společnosti prospěšné a jak se dále pracuje se sesbíraným materiálem.

3.2 Faktory ovlivňující TUR v ZŠ Smržovka

Přístupy k trvale udržitelnému rozvoji na ZŠ Smržovka jsou ovlivněny různými faktory, které se navzájem prolínají. Tyto faktory se rozdělují na vnitřní a vnější. Vnitřními se rozumí vše, co se děje uvnitř školy. Vše, na co má vliv management školy, složení pedagogického sboru, vnitřní předpisy školy, složení žáků, celkové klima školy a v neposlední řadě školní vzdělávací program a ostatní vnitřní předpisy. Vnější faktory reprezentují přírodní a socioekonomické faktory obce, regionu (i kraje), legislativu na státní, obecní i krajské úrovni týkající se vzdělávání a životního prostředí, přístupy a poznatky týkající se environmentální problematiky (Millennium Ecosystem Assessment). Vnitřní i vnější faktory ovlivňující přístupy k trvale udržitelnému rozvoji na ZŠ Smržovka jsou prezentovány ve schématu 4 (viz níže). Schéma prezentuje

provázanost jednotlivých faktorů, které se navzájem ovlivňují. Z vnějšku vstupují do schématu kurikulární dokumenty (RVP, ŠVP), obecní i regionální charakteristiky a faktor reprezentující strategie, přístupy a vývoj v oblasti trvale udržitelného rozvoje. Uvnitř budovy je naznačena provázanost faktorů vnitřních. Znázorněny jsou i odlišné přístupy k trvale udržitelnému rozvoji na globální, regionální a lokální úrovni. Ze schématu vyplývá, že nejvíce se vzájemně ovlivňují faktory zahrnující územní charakteristiky na úrovni obce, regionu a kraje s faktory vnitřního života školy (učitel, žáci, klima školy, metody, pomůcky a cíle).

Schéma 4: Vnitřní a vnější faktory ovlivňující TUR na ZŠ Smržovka

4 TUR v geografickém vzdělávání na ZŠ Smržovka

Koncepce trvale udržitelného rozvoje, která je prezentována v kurikulárních dokumentech České republiky (zejména v RVP) poskytuje jednotlivým základním školám prostor stanovit si vlastní vizi udržitelného rozvoje. To, jakým způsobem pedagogický sbor (zejména geografové) „nastaví“ výuku trvale udržitelného rozvoje, záleží čistě na nich.

Vlastivědná učebnice Deblínsko: Na cestě k trvalé udržitelnosti (Svozil, Hynek, 2011) ukazuje možnosti základní školy ve vzdělávání k trvalé udržitelnosti. Každá škola by si měla sama nejprve stanovit, co pro ni TUR znamená a jakým způsobem s ním bude ve svém pojetí pracovat.

Základní škola Smržovka nemá jasnou koncepci trvale udržitelného rozvoje a veškeré vzdělávání k němu se odehrává na úrovni zapamatování principů udržitelného rozvoje a aplikování postupů ke zlepšení životního prostředí. Z následujících kapitol je patrné, jakým způsobem je pohlíženo na trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka.

4.1 Geografické vzdělávání na ZŠ Smržovka

Na Základní škole Smržovka ve školním roce 2012/2013 působí jeden aprobovaný učitel zeměpisu. Mgr. Hanka Klapalová (zároveň koordinátorka ŠVP), absolventka Katedry geografie Technické univerzity v Liberci, vyučuje zeměpis v 7. a 8. třídě. Dále na ZŠ Smržovka působí (od školního roku 2010/2011) student Katedry geografie Technické univerzity v Liberci Bc. Zdeněk Medlík (zároveň výchovný poradce a metodik prevence), který vyučuje zeměpis v 6. třídě, kde je i třídním učitelem. Třetím vyučujícím zeměpisu je neaprobovaná Irena Šilhánová, která se ve školství pohybuje řadu let a která vyučuje zeměpis v 9. ročníku.

Geografické vzdělávání se na ZŠ Smržovka odehrává v učebně zeměpisu, která vznikla pro tyto účely ve školním roce 2011/2012 na podnět Mgr. Klapalové a Bc. Medlíka. Učebna je mimo běžného vybavení klasické třídy vybavena dataprojektorem, osobním počítačem a systémem eBeam (elektronická tužka). Dále je v učebně množství studijního materiálu, do kterého

mohou žáci nahlédnout, hodiny s časovými pásmy, rozcestníky, označený místní poledník a rovnoběžka, mapy a žákovské práce.

Časová dotace v rozsahu jednoho týdne je klasická. Dvě hodiny týdně v šesté, sedmé a osmé třídě. Devátá třída má jednu hodinu zeměpisu. Rozložení učiva znázorňuje následující tabulka.

Tabulka 1: Rozložení učiva zeměpisu na ZŠ Smržovka (ZŠ Smržovka 2012)

ročník	učivo
6.	geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
	přírodní obraz Země
	životní prostředí
	terénní geografická výuka, praxe a aplikace
7.	regiony světa (mimo Evropu)
8.	regiony světa (Evropa)
	Česká republika
9.	společenské a hospodářské prostředí
	životní prostředí

Geografické vzdělávání na ZŠ Smržovka má řadu nedostatků, které je třeba v budoucnu řešit. Prvním nedostatkem je rozložení učiva, které vychází z klasického vzoru, kde je terénní geografická výuka pouze v šestém ročníku a kde není dostatečný prostor pro navazování učiva. V každém ročníku je tedy učivo „izolováno“ a po jeho probrání dochází jen k minimálnímu využití v dalších ročnících. Dalším nedostatkem je personální zajištění výuky. Devátý ročník poskytuje i přes hodinovou dotaci týdně ideální možnost pracovat s žáky s kognitivním vývojem na nejvyšším stupni (u žáků základní školy). Navíc se řada témat doplňuje s učivem občanské výchovy.

Naproti tomu mezi aprobovanými (nebo studujícími) učiteli zeměpisu na Základní škole Smržovka dochází k velmi přínosným diskuzím. Důležitá je i vzájemná pomoc a důvěra při řešení problémů spojených s výukou zeměpisu nebo organizováním projektů.

4.2 TUR v ŠVP ZŠ Smržovka

Témata spojená s trvale udržitelným rozvojem jsou v ŠVP ZŠ Smržovka obsažena do té míry, která je nutná vzhledem k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání.

V ŠVP ZŠ Smržovka jsou na začátku definovány výchovné a vzdělávací strategie. Společné postupy, které vedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Idea trvale udržitelného rozvoje se objevuje v kompetencích občanských a v kompetencích pracovních (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Idea TUR ve výchovných a vzdělávacích strategiích (ZŠ Smržovka 2012)

Kompetence občanské:
Klademe důraz na environmentální výchovu.
Vedeme žáky k utváření žebříčku hodnot.
Třídíme odpad.
Vedeme žáky k aktivnímu zapojení do péče o svoje okolí (škola, okolí školy).
Snažíme se vychovávat žáky tak, aby se chovali zodpovědně.
Kompetence pracovní:
Vytváříme u žáků kladný vztah k přírodě.
Vedeme žáky k uvědomění si nutnosti ochrany přírody.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je idea trvale udržitelného rozvoje nejvíce rozpracována v průřezovém tématu environmentální výchova. Implementace tohoto průřezového tématu do ŠVP ZŠ Smržovka je velmi rozporuplná. Průřezové téma je v ŠVP konkretizováno pouze pro 6. ročník. V konkretizaci průřezových témat pro sedmý ročník environmentální výchova zcela chybí. Osmý a devátý ročník konkretizaci průřezových témat nemají (stav k 1. 9. 2012). Navíc je konkretizace pro šestý ročník neúplná a neodpovídá požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (viz tabulka 3).

Tabulka 3: Konkretizace PT Environmentální výchova pro šestý ročník (ZŠ Smržovka 2012)

průřezové téma	předmět	tematický okruh	realizace
EV/ Ekosystémy	Z	životní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> - skupinová práce, práce ve dvojicích - vyhledávání informací k danému tématu a jejich prezentace - výlet do okolí školy - zpracování úvahy (diskuse) Naše země (krajina) včera a dnes/Co nás čeká?
	Př	ohrožení živočichové	<ul style="list-style-type: none"> - skupinová práce (počítačová nebo výtvarná prezentace živočichů dávno vymřelých, ohrožených v ČR, ohrožených ve světě a nejčastěji se vyskytujících v lokalitě Jizerské hory) - vyhledávání a zpracování informací s označením použité literatury - sestavení pravidel, jak já sám mohu pomoci přírodě
EV/ Základní podmínky života	Z	voda kolem nás	<ul style="list-style-type: none"> - vztahy vody a života, význam její ochrany - vyhledávání informací z různých zdrojů na dané téma, práce s atlasem (k čemu všemu potřebuji vodu, kde kolem mne je voda) - diskuse - skupinová práce - exkurze k vodnímu zdroji

Z tabulky 3 vyplývá, že téma trvale udržitelného rozvoje v průřezovém tématu environmentální výchova zcela chybí. Tabulka č. 4 ukazuje, jakým způsobem je průřezové téma environmentální výchovy integrováno do vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů. Při srovnání tabulek č. 3 a č. 4 je patrné, že ačkoliv je průřezové téma integrováno do vyučovacích předmětů 6., 8. a 9. třídy, díky absenci jeho konkretizace, je taková integrace zcela bezpředmětná (viz tabulka 4). Dle tabulky je navíc patrné, že sedmý ročník nemá průřezové téma integrováno vůbec. Dále není vůbec integrováno průřezové téma „vztah člověka k prostředí“. Velkým nedostatkem je integrace témat převážně do učiva zeměpisu 9. ročníku, ačkoliv je tento ročník dotován jednou hodinou zeměpisu týdně.

Tabulka 4: Integrace PT/EV do vyučovacích předmětů pro druhý stupeň (ZŠ Smržovka 2012)

průřezové téma	ročník			
	6.	7.	8.	9.
environmentální výchova				
ekosystémy	Z, Př	x		Z, Př
základní podmínky života	Z	x	Z, Fy, Che	Z, Fy, Př
lidské aktivity a problémy životního prostředí		x	Che	Ov, Che, Př, Z
vztah člověka k prostředí	x	x	x	x

Průřezová témata mohou být realizována formou projektů. V ŠVP ZŠ Smržovka jsou popsány dva celoškolské projekty k průřezovému tématu environmentální výchovy (vztah člověka k prostředí). Projekt „My a příroda“ (březen, duben) si klade následující cíle:

- orientovat se v základní problematice ekologie
- poznávat způsob života živočichů v blízkém okolí
- popsat několik způsobů rekultivace vody a odpadu
- rozlišovat znaky přírody v okolí školy
- prakticky se zapojovat do ochrany přírody

Projekt „Sběr starého papíru“ motivuje žáky po celý rok sbírat a třídit starý papír (viz kapitola 4.3.1).

	-vlastními slovy vyjádří osobní postoj k ochraně životního prostředí	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
	je obeznámen s řády chráněných území, popíše příčiny jejich ustanovení	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
	aktivně se podílí na třídění odpadu	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
	popíše některé globální problémy dneška, popíše jejich příčiny a možné důsledky	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Z tabulky č. 4 vyplývá, že ve vyučovacím předmětu zeměpis pro sedmou třídu nejsou vůbec obsaženy principy trvale udržitelného rozvoje. V daném ročníku dokonce není vůbec zastoupeno učivo týkající se životního prostředí. Dále některé výstupy ŠVP nemají definováno učivo.

4.3 Současné projekty k TUR na ZŠ Smržovka

V rámci geografického vzdělávání (i mimo něj) se na Základní škole Smržovka realizují projekty, které souvisí s principy trvale udržitelného rozvoje. Vzhledem k formální existenci ŠVP nemusí být tyto projekty v kurikulárním dokumentu zahrnuty.

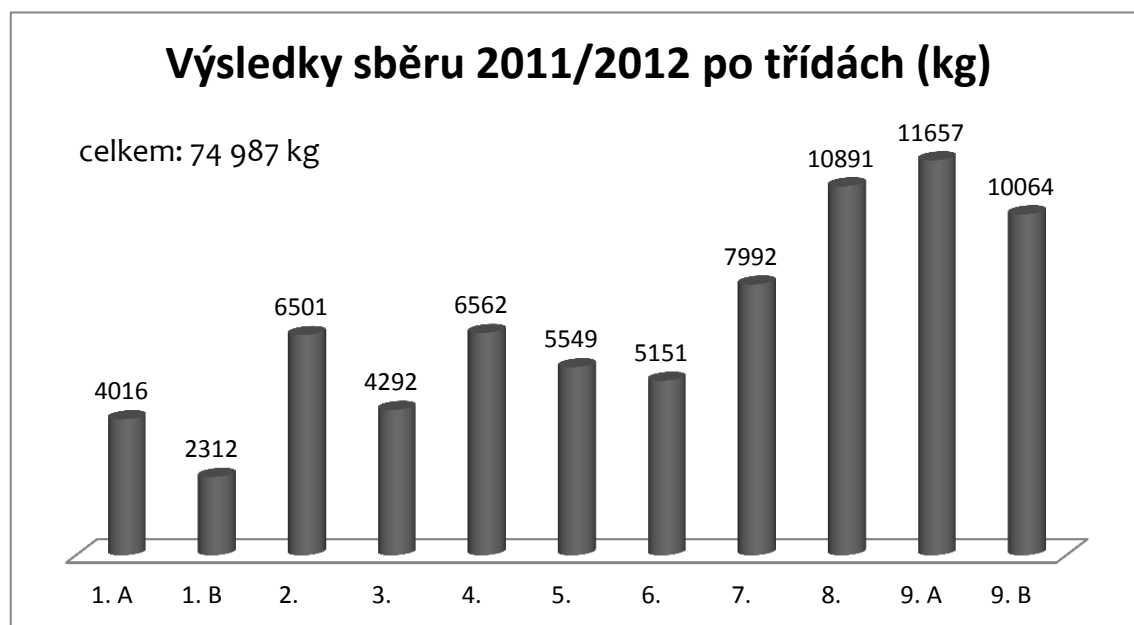
4.3.1 Celoškolní sběr starého papíru

Celoškolní projekt sběr starého papíru se na Základní škole Smržovka realizuje již osm let. Žáci jsou po celý rok motivováni ke třídění a sběru starého papíru. Motivací je pro ně mezitřídní soutěž na množství nasbíraného papíru za třídu a na množství nasbíraného papíru na žáka. Vždy dvakrát za školní rok (říjen, květen) proběhne masivní sběrová akce. Žáci, rodiče a veřejnost na Smržovce mohou ve stanovenou dobu přinést ke škole svůj sběr, který je zde navážen, zapsán a umístěn do kontejneru. Partner akce (sběrné suroviny) postupně kontejnery vyváží.

Akce je jedinečná v tom, že se jí účastní široká veřejnost ze Smržovky. Zisk z prodeje papíru sběrným surovinám je rozpočítán každé třídě podle množství nasbíraného papíru. Peníze pak jdou do třídního fondu a mohou se využít k zajištění třídních akcí (výlety, exkurze apod.).

O velikosti a prospěšnosti celé akce hovoří graf č. 1. Se sběrem starého papíru souvisí i motivace sbírat průběžně víčka od PET lahví a PET lahve. Nasbírané suroviny se opět započítávají do mezitřídní soutěže a žáci jsou na konci roku odměňováni.

Graf 1: Výsledky celoškolské sběrové akce 2011/2012

4.3.2 Projekt „Ekoden“

Projekt „Ekoden“ se na Základní škole Smržovka organizoval již čtyřikrát. Jedná se o akci žáky velice oblíbenou. Všichni žáci a učitelé se v den projektu přesunou do blízkého okolí (louka, les). Následuje rozdělení do skupin napříč třídami. V každé skupině tak je zastoupen žák prvního až devátého ročníku. Cílem akce je přimět žáky ke kooperaci při plnění nejrůznějších úkolů. Dílčími cíli jsou přivést žáky do prostředí přírody a donutit je zamýšlet se nad problémy životního prostředí. Vzhledem k tomu, že akce je již „zajatá“, se poněkud odklání od cíle spojeného s environmentální výchovou. Žáci plní ve skupinách úkoly, které mnohdy nesouvisí s problematikou životního prostředí. Za splnění jednotlivých úkolů a absolvování celé trasy získávají body, které na závěr využijí k uzavření projektu. V minulých ročnících se například jednalo o směnu bodů za recyklovaný materiál, který museli využít na tvorbu znaku města. Projekt „Ekoden“ se více podobá „brannému dni“, než projektu se zaměřením na problematiku životního prostředí.

4.3.2 Hry k trvale udržitelnému rozvoji - Fishbanks

Ve školním roce 2011/2012 byl na podnět Mgr. Petra Kučery a Bc. Zdeňka Medlíka realizován program „Fishbanks“. Jedná se o simulační hru, která žáky přivede k „objevení“ principů trvale udržitelného rozvoje zábavnou formou. Hru vytvořil jeden z hlavních teoretiků trvale udržitelného rozvoje Dennis Meadows, autor publikace Meze růstu.

Žáci devátého ročníku vytvoří skupinky, které simulují vedení rybářské společnosti. Každá společnost má k dispozici startovní počet lodí. Jednotlivé společnosti loví ve stejném moři a postupně zvyšují svůj zisk. Za utržené peníze mají žáci možnost nakoupit další lodě. Zlomový okamžik přijde, kdy počet lodí je tak vysoký, že se populace ryb v moři nestačí obnovovat a klesá. Tím klesají i úlovky a zisky společností. Žáci zjišťují, že nedokážou pokrýt náklady na provoz lodí a nedokážou lodě ani prodat, protože je nikdo nechce. Postupně končí všechny společnosti v mínusu a krachují. Cílem hry je zažít krach a diskutovat, proč k němu došlo a jak mu předejít. Opakovaným hraním se žákům může podařit docílit ideálního stavu, kdy každá společnost vydělává a ryb v moři neubývá. Výsledek hry ve školním roce 2011/2012 hry zachycuje tabulka č. 6.

Žáci Základní školy Smržovka hru sehráli s výsledkem podle předpokladů. I přes množství novinových článků a grafů týkajících se hrozeb vyčerpání surovin, které měli k dispozici, se jim podařilo úspěšně zkrachovat. V následující diskuzi pak našli řešení problému.

Tabulka 6: Výsledek hry Fishbanks ve školním roce 2011/2012

kolo	hodnota výdělku hrajících skupin		
	1.	2.	3.
2.	3600	3600	3600
3.	5290	5040	5160
4.	7080	6550	6279
5.	9960	10240	11729
6.	12660	14150	17619
7.	15690	17630	22549
8.	14720	15870	27129
9.	17710	19330	23319
10.	10250	6790	- 4201
11.	7990	- 4070	- 16 141
populace ryb na začátku:		3700 ks.	populace ryb na konci: 0 ks.

5 Návrh koncepce geografického vzdělávání k TUR ZŠ Smržovka

Z předchozích kapitol vyplývá, že téma trvale udržitelného rozvoje v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka je neuspokojivý. Základní škole Smržovka chybí jasná koncepce vzdělávání k udržitelnému rozvoji. Školní vzdělávací program postrádá ucelenou představu zavedení témat udržitelného rozvoje do vzdělávacích předmětů. Popsané projekty (viz kapitoly 4.3.1 až 4.3.3) jsou organizovány nahodile bez větší provázanosti. Základní škola Smržovka potřebuje novou koncepci geografického vzdělávání k tématu trvale udržitelný rozvoj, která bude odrážet vlastní přístupy k TUR, na základě kterých bude s daným tématem pracovat.

5.1 SWOT analýza ZŠ Smržovky s ohledem na TUR

Na základě výše popsané situace v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka s ohledem na trvale udržitelný rozvoj a znalosti místních poměrů lze vypracovat SWOT analýzu, která ukazuje silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby, které musíme mít na vědomí při tvorbě koncepce.

Tabulka 7: SWOT analýza ZŠ Smržovka s ohledem na TUR

silné stránky	slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - příznivé školní klima - typ školy (maloměstská) - poloha (blízkost lesa, vodního zdroje, centra) - vazby na vedení města - kvalitní vybavení školy 	<ul style="list-style-type: none"> - kurikulární dokumenty - neznalost principů TUR pedagogů - časová vytíženost - neaprobovanost vyučujících
příležitosti	hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - celoškolní projekty - spolupráce s místní samosprávou - dotace, granty - možnost absolvování školení - spolupráce s Katedrou geografie TUL 	<ul style="list-style-type: none"> - personální změny - neochota pedagogického sboru - odklonění od zavedené koncepce - bagatelizování problému - změny legislativy

Silnými stránkami jsou jednoznačně příznivé školní klima, které se ve škole daří pěstovat. Žáci jsou aktivní a angažovaní. Maloměstskou školou se rozumí ideální počet žáků, který umožňuje pracovat v menších skupinách. Navíc se většinou žáci s učiteli znají z prostředí mimo školu, což pomáhá při motivaci. Poloha umožňuje realizovat projekty v blízkosti školy. Vazby na vedení města umožňují proniknutí do místní samosprávy a jistou míru podpory. Technické vybavení slouží jako prostředek k dosahování cílů.

Příležitostí jsou školní projekty, které se setkávají s podporou vedení. Spolupráce s místní samosprávou může být vyústěním vřelých vztahů. Orientace v různých dotačních programech a grantech může přinést finanční prostředky k realizaci projektů. Vedení školy nemá problém uvolňovat pedagogy na školení a kurzy dalšího vzdělávání, což může být příležitostí k prohloubení znalostí v oblasti trvale udržitelného rozvoje. Další příležitostí je spolupráce s Katedrou geografie Technické univerzity v Liberci, která může například zapůjčit potřebné vybavení.

Mezi slabé stránky patří jednoznačně kurikulární dokumenty, zejména ŠVP (viz kapitola 4.2). Neznalost idey trvale udržitelného rozvoje napříč pedagogickým spektrem může být vážnou překážkou pro prosazování koncepce trvale udržitelného rozvoje. Další slabou stránkou je vysoká časová vytiženost jednotlivých pedagogů způsobená organizováním aktivit „navíc“ (dny otevřených dveří, žákovský parlament,...). Neaprobovanost vyučujících zeměpisu je překážkou pro nastavení vysokého standardu geografického vzdělávání.

Hrozbou pro zavádění nové koncepce vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na ZŠ Smržovka mohou být personální změny (mateřské, rozvázání pracovního poměru) či neochota pedagogického sboru zabývat se novými přístupy, která může být způsobena nedostatkem času nebo chuti. Po zavedení nové koncepce trvale udržitelného rozvoje na základní školu může dojít k postupnému zaběhnutí do stereotypu, který může vyústit k zakonzervování přístupů. Dále může být idea trvale udržitelného rozvoje bagatelizována ve smyslu: „Proč bychom dělali něco navíc, když za to nic nemáme? Vždyť už máme

Ekoden a sbíráme papír.“ Hrozbou může být i změna legislativy ve školství (zrušení školních vzdělávacích programů).

5.2 Pozice školy v trvalé udržitelnosti

Pevně stanovená pozice školy v trvale udržitelném rozvoji je předpokladem pro úspěšné zavádění koncepce TUR do školního kurikula. Svozil, Vágai a Dlouhá (ve Svozil, Hynek 2011, s. 196 - 203) mluví o změně zažitého chodu základní školy směrem ke škole otevřené. V jistém smyslu ke komunitnímu (společenskému a kulturnímu) centru. Současná škola přestává plnit pouze tradiční vzdělávací a výchovnou funkci, ale má také úlohu tmelícího prvku. Spojuje obec, nebo se snaží k tomu vybízet.

Základní škola Smržovka bezesporu odpovídá představě prezentované v předchozím odstavci. Jako taková se tedy musí zabývat trvale udržitelným rozvojem, neboť může pomoci v prosazování jeho principů v rámci obce.

Dále je škola místem, *kteře nese zodpovědnost za své výsledky a za to, že žáci budou úspěšní jak v osobním tak v profesním životě, že principy TUR a získané dovednosti budou schopni uplatňovat při každodenních činnostech* (Svozil, Hynek, 2011, s. 201). S tím souvisí postavení školy v trvalé udržitelnosti, neboť se jedná o budoucnost obce a chování jejích obyvatel.

Dle výše zmíněných autorů by škola měla být místem pro utváření inovací. Často v obci nenajdeme jinou instituci, která by disponovala srovnatelným lidským kapitálem. Základní škola Smržovka tyto předpoklady splňuje. Jedná se o instituci, která ve městě nemá konkurenci. Proto by se měla zabývat koncepcí trvale udržitelného rozvoje, aby pomohla zavádět nové myšlenky a přístupy TUR do praxe v místním regionu.

Dle Svozila, Vágaie a Dlouhé (ve Svozil, Hynek 2011, s. 196 - 203) můžeme chápat trvale udržitelnou školu ve 2 rovinách. V první rovině je trvale udržitelná škola konkurenceschopná. Schopná obstát v konkurenci okolních škol a přilákat svou vzdělávací nabídkou žáky. Ve druhé rovině autoři chápou postavení školy v trvalé udržitelnosti jako environmentální, které klade důraz mimo jiné na třídění odpadů, částečné samozásobitelství,...

Pozice Základní školy Smržovka v trvale udržitelném rozvoji vychází mimo jiné i v odpovědnosti za vzdělání obyvatel místního regionu. Na základě toho by měla jednat v oblasti udržitelného rozvoje. Koncepce geografického vzdělávání k trvalé udržitelnosti by měla vycházet z výše zmíněných předpokladů. Vzorem postavení školy v trvale udržitelném rozvoji by mohla být iniciativa „Australian Sustainable Schools“ (AuSSI).

Obrázek 1: Postavení školy v TUR dle AuSSI (AuSSI 2012)

5.3 Návrh implementace principů TUR do ŠVP ZŠ Smržovka

Slabou stránkou geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na Základní škole Smržovka je školní vzdělávací program (viz kapitoly 3. 1, 4. 2). Ačkoliv se jedná o formální dokument, který nereflektuje skutečný stav vzdělávání na základní škole, je k nahlédnutí široké veřejnosti a podléhá kontrole. Témata trvale udržitelného rozvoje by v něm měla být

implementována do té míry, kterou požaduje Rámcový vzdělávací program zejména ve vzdělávacím předmětu zeměpis.

5.3.1. Edukační cíle dle revidované Bloomovy taxonomie

Při stanovení edukačních cílů, volbě edukačních činností a následné evaluaci využijeme revidovanou verzi Bloomovy taxonomie edukačních cílů (verze Anderson-Krathwohl) z roku 2001, na základě které můžeme nastavit a zpětně hodnotit vzdělávací cíle v oblasti trvale udržitelného rozvoje v geografickém vzdělávání. Revidovaná taxonomie má dvě základní dimenze (viz tabulka 8.).

Tabulka 8: Taxonomická tabulka verze Anderson-Krathwohl

	dimenze kognitivního procesu (DKP)					
dimenze znalostní (DZ)	zapamatovat	rozumět	aplikovat	analyzovat	hodnotit	tvořit
znalost faktů						
konceptuální znalost						
procedurální znalost						
metakognitivní znalost						

(Hudecová 2003)

Při zavádění principů trvale udržitelného rozvoje do vzdělávacího předmětu zeměpis slouží taxonomická tabulka ke stanovení vzdělávacích cílů a jejich následnému hodnocení.

5.3.2 Navrhované výstupy ŠVP k principům TUR

Návrh výstupů Školního vzdělávacího programu ZŠ Smržovka k principům trvale udržitelného rozvoje vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, Amerických geografických standardů, pozice školy v trvalé udržitelnosti a revidované taxonomie vzdělávacích cílů (viz předchozí kapitoly). Navrhované výstupy pro jednotlivé ročníky druhého stupně Základní školy Smržovka jsou prezentovány v tabulce 9. Jednotlivé výstupy se přenáší na vyšší ročníky (pro přehlednost se neopakují). Žáci jsou nuceni navazovat na látku

předchozího ročníku. Každý jednotlivý výstup je dále zařazen v taxonomické tabulce (verze Anderson-Krathwohl). V každém ročníku se předpokládá se zařazením průřezového tématu „Environmentální výchova“ s tím, že dojde k jeho konkretizaci.

Tabulka 9: Navrhované výstupy ŠVP k principům TUR dle ročníků

výstupy RVP	výstupy ŠVP	učivo	ročník/ značka
používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii	vysvětlí pojmy TUR, životní prostředí, ekosystém, ...	ochrana ŽP, TUR, ekosystém	6. (A)
vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu	vytváří mentální mapy regionu s důrazem na jeho subjektivní vnímání (pozitivní, negativní, neutrální, silné stránky, slabé stránky, příležitosti, hrozby)	mentální mapování regionu	6. (B)
uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí	aktivně se podílí na zlepšování kvality ŽP, aplikuje principy TUR ve školním a běžném životě	možnosti ochrany ŽP, třídění odpadu,...	6. (C)
organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů	popíše dokumenty a strategie k TUR, popíše přístupy k TUR globální, národní a regionální úrovně	jednotlivé dokumenty a strategie k TUR, MA, glob., lok., region. přístupy	7. (D)
uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajinných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů)	vysvětlí vliv člověka na krajinu a naopak, popíše rozmístění hlavních biomů (ekosyst.)	krajina, typy krajin, biom, ekosystém	7. (E)
uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí	posoudí vliv člověka na ŽP (glob. úroveň), uvede příklady negativních dopadů lidské činnosti na ŽP	vliv člověka na životní prostředí, globální problémy životního prostředí	7. (F)
hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu	navrhne postupy ke zlepšení kvality ŽP na úrovni ČR, vysvětlí hlavní problémy ŽP ČR a role člověka v jejich vzniku	problémy ŽP ČR, formy ochrany ŽP, přínos jednotlivce k ŽP	8. (G)

hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům	vysvětlí hlavní problémy ŽP místního regionu, navrhuje postupy ke zlepšení kvality ŽP místního regionu, vysvětlí ekosystémy a jejich služby v okolí místního regionu	místní region, ekosystémové služby, vztah ekosyst. a člověka v místním reg.	8. (H)
hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům	popíše subjekty republikové, krajské a místní úrovně participující v oblasti TUR, rozlišuje jednotlivé „hráče“ na poli TUR v místním regionu	ministerstvo ŽP, krajský úřad, místní samospráva, aktéři a aktanty místního reg.	9. (I)
organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů	využívá geografii při volbě místa svého budoucího života, práce a odpočinku	rozvoj regionu, místo pro život	9. (J)
aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny	vytváří mentální mapy neznámého regionu, sbírá data konvenčním i nekonvenčním způsobem, kriticky zhodnotí region	zásady sběru dat v terénu, zásady bezpečného pohybu v terénu	9. (K)

Tabulka 10: Zařazení navrhovaných výstupů do taxonomické tabulky

dimenze znalostní (DZ)	dimenze kognitivního procesu (DKP)					
	zapamatovat	rozumět	aplikovat	analyzovat	hodnotit	tvořit
znalost faktů	D, I	E			B	
konceptuální znalost	F	A, D, E, G, H		I	F, K	
procedurální znalost			B, C, K			G, H
metakognitivní znalost			I			I

Z tabulky 10 vyplývá, že se navrhované výstupy ŠVP k principům trvale udržitelného rozvoje ve vyučovacím předmětu zeměpis na druhém stupni pohybují nejvíce v dimenzích zapamatování a porozumění faktům a konceptuální znalostem. A v dimenzích aplikování a tvoření procedurální znalosti a hodnocení konceptuální znalosti. Za důležitý výstup pokládám

aplikování metakognitivní znalosti a tvoření metakognitivní znalosti, což je oblast, kam by mělo vést geografické vzdělávání k udržitelnému rozvoji.

5.3.3 Konkretizace průřezového tématu „Environmentální výchova“

Průřezové téma „Environmentální výchova“ je definováno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Vzhledem k tomu, že průřezová témata prostupují celým školním kurikulem, musí nad jejich zařazením do jednotlivých vyučovacích předmětů proběhnout diskuze mezi jednotlivými pedagogy. Diplomová práce se zabývá zejména geografickým vzděláváním, proto je zde průřezové téma zmíněno jen okrajově.

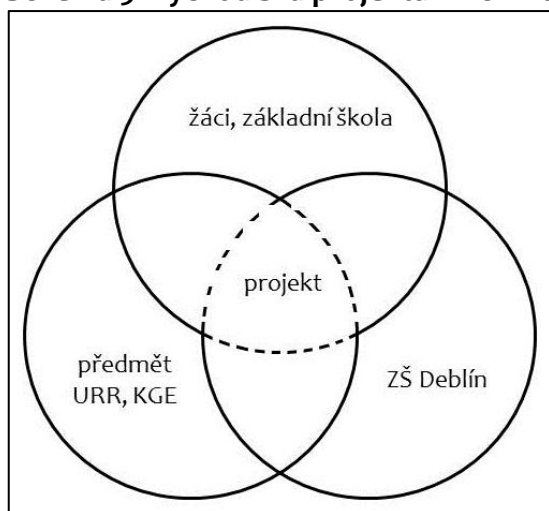
Navrhovaná koncepce geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji na Základní škole Smržovka počítá se zařazením průřezového tématu „Environmentální výchova“ téměř do všech vyučovacích předmětů. Jedná se zeměpis, přírodopis, chemie, fyzika, matematika, občanská a rodinná výchova, informatika, výtvarná výchova (pracovní činnosti) a jazyky. Problematika trvale udržitelného rozvoje je natolik obsáhlá, že se jí můžeme dotknout v pestré škále předmětů. Pro ilustraci uvádím následující příklady:

- **přírodopis:** ekologie, ekosystémy, příroda v okolí školy, ...
- **chemie:** postupy a možnosti recyklace látek, voda, ...
- **fyzika:** fyzikální vlastnosti látek, měření, ...
- **matematika:** matematické modely, grafy, tabulky, statistika, ...
- **občanská výchova:** legislativní ukotvení, místní samospráva, ...
- **rodinná výchova:** komunikace s organizacemi, realizace projektů, ...
- **informatika:** tvorba prezentací, výstupů na PC, GIS, sběr dat, ...
- **výtvarná výchova:** tvorba výstupů, map, ...
- **pracovní činnosti:** podíl na samozásobitelství, ...
- **jazyky:** využití zahraničních zdrojů, ...

5. 4 Projekt k TUR v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka

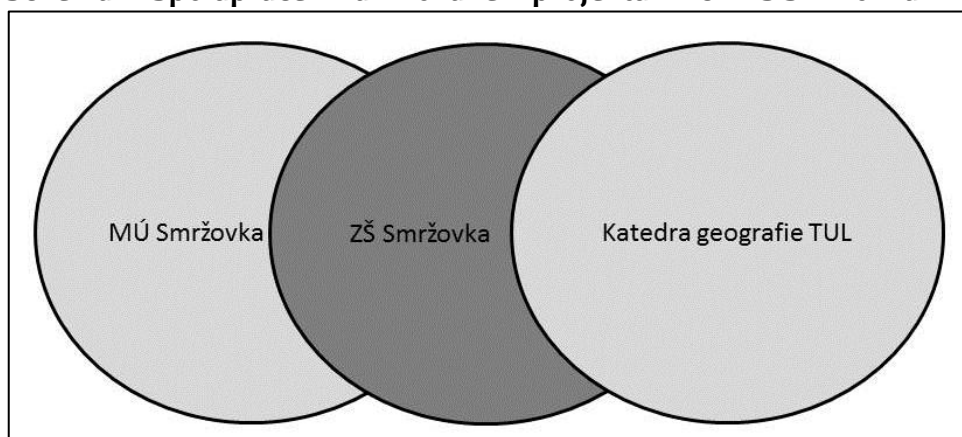
Návrh projektu k trvale udržitelnému rozvoji navazuje na Školní vzdělávací program Základní školy Smržovka. Vychází z projektu realizovaného na Katedře geografie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické, Technické univerzity v Liberci v předmětu „Udržitelný rozvoj regionu“ (URR) v letním semestru akademického roku 2009/2010. Další inspirací projektu je Základní škola Deblín, která je v současné době nejdále v zavádění principů trvale udržitelného rozvoje do vzdělávání. Projekt je upraven na základě zkušeností se vzděláváním žáků druhého stupně základní školy (viz schéma 5).

Schéma 5: Východiska projektu k TUR na ZŠ Smržovka

Páteří celého projektu je spolupráce žáků Základní školy Smržovka, Městského úřadu ve Smržovce a Katedry geografie Technické univerzity v Liberci (viz schéma 6).

Schéma 6: Spolupráce v navrhovaném projektu k TUR ZŠ Smržovka

Pro úspěšnou realizaci projektu je nezbytná spolupráce ZŠ Smržovka s Katedrou geografie Technické univerzity v Liberci v rovině zapůjčení pomůcek nezbytných k úspěšné realizaci projektu. ZŠ Smržovka již s takovou spoluprací zkušenosti má, neboť dochází k pravidelnému zapůjčování půdní sondy a přístrojů GPS. Možné je i zapůjčení terénní laboratoře GIS. Spolupráce s MÚ města Smržovky je nezbytná pro získávání dat a k prezentaci výsledků.

5.4.1 Projekt studentů KGE TUL v předmětu URR

V letním semestru akademického roku 2009/2010 proběhl v předmětu „Udržitelný rozvoj regionu“ pod vedením doc. RNDr. Aloise Hynka, CSc. projekt, ve kterém studenti mapovali situaci k TUR ve správních obvodech obcí s pověřeným obecním úřadem Libereckého kraje. Na projektu se podílel Bc. Zdeněk Medlík (tvorba závěrečného výstupu). Studenti vytvořili k přidělenému správnímu obvodu obce s pověřeným obecním úřadem zprávu, která obsahovala detailní rozbor území z pohledu trvale udržitelného rozvoje. Výstupem projektu byl přehled všech stanovených ukazatelů k trvale udržitelnému rozvoji jednotlivých SO POÚ Libereckého kraje. Zkoumané charakteristiky jednotlivých území ukazuje tabulka č. 11.

Tabulka 11: Ukazatele k TUR v projektu předmětu URR

ukazatel	ukazatel	ukazatel	ukazatel
název SO POÚ	typy krajiny	income	experts
rozloha	geologická stavba	regionalizace (svoje)	actants
počet obyvatel	půdní typy	počet regionů	comunities
počet obcí	klima	ekosystémy	klady území
demografie	angažovanost	shareholders	problémy území
významná místa	assets	stakeholders	liniová zeleň
ekonomika	stocks	decisions	poznámka
ochrana přírody	yield	přírodní potenciální vegetace	

Navrhovaný projekt k TUR v geografickém vzdělávání v ZŠ Smržovka předpokládá využití většiny výše zmíněných ukazatelů. Jediný ukazatel, který pro navrhovaný projekt není vhodný, je ukazatel počtu obcí.

5.4.2 Příklad ZŠ Deblín

Základní škola Deblín realizovala v minulosti projekt, jehož výsledkem je vlastivědná učebnice „Deblínsko: Na cestě k trvalé udržitelnosti“ a soubor map „Atlas Deblínska“. Na projektu se aktivně podíleli žáci Základní školy Deblín, management školy, její pedagogové, veřejnost a studenti Geografického ústavu Přírodovědné fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Projekt byl realizován v následujících krocích (Hynek, Svozil 2009):

1. mentální mapování, řízené rozhovory umožňující interpretaci
2. vymezení území s vazbou na výsledky mentálního mapování
3. sběr dostupných dat a řízené rozhovory s významnými aktéry
4. profil Deblínska - výstižný obraz obce, katastru a jeho krajiny
5. vytvoření seznamu významných problémových témat
6. setkání žáků a studentů v prostorách ZŠ Deblín a společná práce v terénu
7. vytváření výstupů a veřejná prezentace výsledků v prostorách městyse Deblín
8. společné exkurze a rozpracování problémů vyžádané veřejností či zástupci úřadů
9. hledání možností pro finanční a organizační zaštitění další spolupráce

5.4.3 Zadání projektu k TUR v geografickém vzdělávání ZŠ Smržovka

Navrhovaný projekt k trvale udržitelnému rozvoji ZŠ Smržovka vychází z předchozích kapitol a navazuje na školní vzdělávací program Základní školy Smržovka. Důležitější než samotné výstupy projektu je jeho průběh. Zadání projektu vychází z předmětu URR (viz kapitola 5.4.1) a postup projektu vychází z příkladu ZŠ Deblín (viz kapitola 5.4.2). Projekt je navrhován pro žáky devátého ročníku Základní školy Smržovka s důrazem na vzájemnou kooperaci.

Zadání projektu:

Analýza katastrálního území města Smržovka z pohledu trvale udržitelného rozvoje s využitím vazby na MÚ Smržovka a KGE Technické univerzity v Liberci.

Předpokládané výstupy:

- zpráva popisující stav katastrálního území města Smržovky z pohledu trvale udržitelného rozvoje (k předání vedení města)
- prezentace popisující průběh projektu a jeho hlavní zjištění
- návrhy dalšího postupu k trvale udržitelnému rozvoji města Smržovky
- fotodokumentace z průběhu projektu

5.4.4 Předpokládaný postup

Navrhovaný projekt předpokládá realizaci v několika fázích, které na sebe navazují. Jednotlivé fáze viz následující tabulka.

tabulka 12: Fáze navrhovaného projektu

fáze	název	postup
1.	přípravná	zadání projektu
		rozdělení do skupin, přidělení úkolů, stanovení postupu
		stanovení hypotéz, očekávaných výsledků
2.	sběr dat „doma“	sběr dat o TUR, dokumenty, principy
		příprava dotazníků, strukturovaných rozhovorů, ...
		tvrdá data, statistiky
3.	sběr dat terén	mentální mapování, vymezení regionu
		dotazníky, rozhovory, návštěvy radnice
		měkká data
4.	profil města	práce s tabulkou (viz kapitola 5. 4. 1, tabulka 11)
5.	výstupy	vytváření výstupů
6.	prezentace	předání výsledků vedení města
		veřejná prezentace
7.	hodnocení	hodnocení průběhu, reflexe

5.4.5 Přínos projektu

Přínos navrhovaného projektu k trvale udržitelnému rozvoji v geografickém vzdělávání na Základní škole Smržovka má 3 základní roviny - žáci, škola, město. Přínos projektu pro žáky leží v oblasti rozvíjení všech oblastí klíčových kompetencí, zjištění podstatných informací o místním regionu, možnost zažít odlišné přístupy ve vzdělávání atd. Škola se projektem angažuje do děje v místním regionu (je vidět). Město Smržovka díky projektu získá materiál, který pomůže poukázat na problémy, které jsou skryté. Opakováním realizace projektu každé dva roky získá škola a město představu o tom, kam směřuje trvale udržitelný rozvoj regionu.

6 Přínos ZŠ Smržovka k TUR místního regionu

Současný přínos Základní školy Smržovka na trvale udržitelný rozvoj místního regionu není zanedbatelný. Škola se podílí na vzdělávání obyvatel místního regionu a na organizaci volnočasových aktivit. Pořádá celoroční sběrové akce, čímž pomáhá snižovat zátěž na životní prostředí a dává tak pozitivní příklad. Škola je také sběrným místem různých recyklovatelných surovin.

Výše zmíněný přínos ZŠ Smržovka je ale minimem, které se nijak neodlišuje od většiny základních škol v České republice. Navrhovaná koncepce trvale udržitelného rozvoje v geografickém vzdělávání na Základní škole ve Smržovce by byla přínosem k této problematice v místním regionu. Předpokládaný přínos koncepce geografického vzdělávání k TUR místního regionu:

1. vzdělání v oblasti principů TUR, nové přístupy, ...
2. jasné postavení školy v oblasti TUR („víme, co děláme“)
3. přínos projektu (viz kapitola 5. 4. 5)
4. znalost místního regionu a jeho nedostatků, problémů

Závěr

V 80. letech 20. století byla formulována definice trvale udržitelného rozvoje jako takového rozvoje, který umožní budoucím generacím uspokojovat své potřeby, aniž by doplácely na jednání generací současných. Od té doby se idea trvale udržitelného rozvoje začala pomalu prosazovat v různých formách a na různých úrovních.

Myšlenky trvale udržitelného rozvoje pronikly i do vzdělávání. V České republice je stěžejním dokumentem Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který obsahuje principy trvale udržitelného rozvoje v průřezovém tématu „Environmentální výchova“ a vyučovacím předmětu zeměpis. Každá základní škola si však vytváří svůj školní vzdělávací program, což vede k rozdílnosti v přístupech k trvale udržitelnému rozvoji ve vzdělávání na úrovni základní školy.

Základní škola Smržovka má svůj školní vzdělávací program, který odpovídá požadavkům české školské legislativy. Postrádá však promyšlenou implementaci principů trvale udržitelného rozvoje. Celý dokument má spíše formální charakter. Je zastaralý a neodpovídá reálné výuce na ZŠ Smržovka. Vedení školy by mělo zvážit jeho inovaci.

Stav geografického vzdělávání na Základní škole Smržovka je uspokojivý. Moderně vybavená učebna zeměpisu umožňuje vyučujícím kvalitní výuku. Navíc dochází k časté diskuzi k možnostem geografického vzdělávání. Geografické vzdělávání na ZŠ Smržovka má jen malý přínos k výuce myšlenek trvale udržitelného rozvoje. Ve výuce zůstává u výkladu definice. Vyučující mají jen malý zájem zabývat se problematikou trvale udržitelného rozvoje hlouběji, což je s ohledem na dnešní stav českého školství pochopitelné.

Základní škola Smržovka má velký potenciál v přínosu k trvale udržitelnému rozvoji regionu, chybí ji však propracovaná koncepce. Projektový den s názvem „Ekoden“ nemá s ekologií nebo udržitelností nic společného. Jde jen o „moderní“ název pro den strávený v přírodě. Přínos má však celoškolský sběr starého papíru, kterého se účastní široká veřejnost. Příležitostí pro školu je

i podpora ze strany vedení města, které si uvědomuje důležitou roli školy jako instituce.

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit trvale udržitelný rozvoj v geografickém vzdělávání na Základní škole Smržovka, kde autor působí jako učitel. V průběhu tvorby práce se ukázalo, že trvale udržitelný rozvoj je pro zmíněnou základní školu abstraktní téma. V České republice se však nejedná o ojedinělý problém. Existuje málo škol, které by měly principy udržitelného rozvoje implementovány do svého kurikula kvalitně. Takovým případem může být Základní a Mateřská škola Deblín.

Přínos diplomové práce pro Základní školu Smržovka je návrh koncepce geografického vzdělávání k trvale udržitelnému rozvoji. Implementace principů TUR do Školního vzdělávacího programu ZŠ Smržovka je založena na principech ekosystémového přístupu k životnímu prostředí a vychází z revidované Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů a amerických geografických standardů. Důraz není kladen na znalosti faktické, nýbrž na znalosti konceptuální a procedurální a na jejich využití.

Návrh projektu k trvale udržitelnému rozvoji se opírá o vlastní zkušenost s podobným projektem během studií na Katedře geografie TUL. Vychází z předpokladu, že škola hraje významnou roli v lokalitě a může se aktivně podílet na jejím hodnocení. Navíc mohou žáci „beztrestně“ poukazovat na problémy regionální úrovně.

Téma trvale udržitelného rozvoje ve vzdělávání není jednoduchým tématem, ke kterému bychom mohli zaujmout jasné stanovisko. Postupným pronikáním do jeho problematiky a zaváděním nových přístupů k TUR do vzdělávání (geografického i jiného) můžeme pozitivně ovlivnit vztah žáků k životnímu prostředí a nepřímo tak i rozvoj regionu, ve kterém škola působí.

Použité zdroje

AuSSI, 2012. *Australian Sustainable Schools Initiative* [online]. [cit. 2012-26-11].

Dostupné z: < <http://www.sustainableschools.act.gov.au/>>

CZSO, 2012. *Databáze demografických údajů za obce ČR* [online]. [cit. 2012-19-11].

Dostupné z: < http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm>

EU, 2004. *Evaluation of the Environment and Forests Regulations 2493/2000 and 2494/2000 - ref. 951660* [online]. last revision 12th December 2009. [cit. 2012-05-11].

Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/2004/951660_docs_en.htm>

HUDECOVÁ, D., 2003. *Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů* [online]. [cit. 2012-29-11]. Dostupné z:

<<http://www.msmt.cz/Files/DOC/NHRevizeBloomovytaxonomieedukace.doc>>

HYNEK A., SVOZIL, B., 2009. *Trvalá udržitelnost Deblínska: Vzdělávací projekt*

[online].[cit. 2012-23-11]. Dostupné z:

<<http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2009/20092/317-trvala-udrizitelnost-deblinska-vzdelavaci-projekt>>

HYNEK, A., 2005. *US Geography Standards (USGS)* [online]. [cit. 2012-13-11].

Dostupné z: < <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=230>>

HYNEK, A., VÁVRA, J., 2011. *Dešifrovací klíč k současným geografickým aneb úvod do geografie (v konvenční terminologii)* [online]. [cit. 2012-15-11]. Dostupné z:

<<http://www.kge.tul.cz/attachments/article/327/Desifrak.pdf>>

MEDLÍK, Z., 2010. *Trvalá udržitelnost v Libereckém kraji: diplomová práce*. Liberec: Technická univerzita, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí diplomové práce doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

MILLENNIUM ECOSYSTEM ASSESSMENT, 2003. *Ecosystems and Human Well-being: A Framework for Assessment* [online]. [cit. 2012-04-11]. Dostupné z: <<http://www.maweb.org/documents/document.48.aspx.pdf>>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR, 2008. *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015)* [online]. last revision 28th August 2008. [cit. 2012-17-11]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky>>

MOLDAN, B., 2003. *Globální problémy životního prostředí* [online]. last revision 18th May 2005. [cit. 2012-05-11]. Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/Publikace/global/kap_1.htm>

OSN, 1992. *Rio Declaration on Environment and Development* [online]. last revision 20th January 2000. [cit. 2012-04-11]. Dostupné z: <<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>>

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2004. *Pedagogický slovník*. 4. aktual. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

REMTOVÁ, K., 1996. *Trvale udržitelný rozvoj a strategie ochrany životního prostředí*. Praha: Vysoká škola ekonomická. 95 s. ISBN 80-85368-93-5

RVP METODICKÝ PORTÁL, 2007. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 2012-12-11]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>

RYNDA, I. 2006. *Udržitelný rozvoj, jeho ohrožení a kvalita života* [online]. [cit. 2012-09-11]. Dostupné z: <<http://rynda.zeleni.cz/2366/clanek/udrzitelny-rozvoj-jeho-ohrozeni-a-kvalita-zivota/>>

SVOZIL, B., HYNEK, A., 2011. *Deblínsko: na cestě k trvalé udržitelnosti, vlastivědná učebnice* [online]. 1. vyd. Deblín: Základní škola a Mateřská škola Deblín, okres Brno – venkov, příspěvková organizace. ISBN 978-80-260-0164-5 Dostupné z:
<http://www.zs.deblin.cz/UserFiles/File/dokumenty_II/ucebnice_deblinsko.pdf>

VÁVRA, J., 2010. Geografické vzdělávání. In: OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010* [online]. [cit. 2012-17-11]. Dostupné z:
<http://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Geograficke_vzdelavani/Geograficke_vzdelavani.pdf>

VAVROUŠEK, J., 1993. *Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života* [online]. [cit. 2012-07-11]. Dostupné z:
<<http://www.sustainable.cz/josefvavrousek.htm>>

WCED, 1987. *Our Common Future* [online]. [cit. 2012-06-11].
Dostupné z: <<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>>

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SMRŽOVKA, 2012. *Školní vzdělávací program*.

ZÁKON 17/1992 Sb., o životním prostředí. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1992, částka 0081, [vid. 1991-05-12]. Dostupné z:
<<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=39673&fulltext=&nr=17~2F1992&part=&name=&rpp=50#local-content>>

ZÁKON č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, s. 10262–10324.

Seznam příloh

Příloha 1: US Geography Standards 14, 15, 16 a 18 (grades 5-8).....	62
Příloha 2: Školní vzdělávací program ZŠ Smržovka, zeměpis (ŠVP 2012).....	63

Přílohy

Příloha 1: US Geography Standards 14, 15, 16 a 18 (grades 5-8)

Standard 14: Jak lidská činnost modifikuje životní prostředí?
Popis jednotlivých složek Země a jejich ovlivnění lidskou činností.
Jak je možné, že dopady lidské činnosti se projevují i na jiných místech, kde člověk přímo nepůsobí (pesticidy v řekách, přenos znečištění vzduchem,...).
Vysvětlí dopad stavby přehrad na okolí řeky.
Porovnej mapy a tabulky a zjisti dopady určité lidské činnosti na jiných místech ve světě (Černobyl, kyselá dešť).
Vývoj lidských technologií v čase a vyvozené dopady na životní prostředí.
Standard 15: Jak přírodní systémy ovlivňují lidskou společnost.
Shromáždit data o využívání půdy, ekonomické ukazatele, statistika dopravy, stavebním materiálu a stylu architektury.
Charakterizovat kulturu jejich prostředí a srovnat s jinými regiony, jak kultura reflektuje podmínky prostředí.
Přemýšlet o důsledcích nežádoucích změn prostředí na lidské aktivity a navrhnout řešení některých problémů.
Srovnat zemědělskou produkci v různých přírodních regionech.
Shromáždit informace o adaptacích lidí na různá prostředí a napsat, jak přírodní prostředí ovlivňuje život v jejich regionu a v jiných oblastech světa.
Popsat vztah mezi lidmi a přírodními hazardy v různých regionech státu a světa a srovnat - zhodnotit, jaký mají dopad na společnost (ekonomický odpad, ztráty životů, sociální dopad, dlouhodobí dopad, ...).
Standard 16: Změny, které se vyskytly významu, užití, distribuci a důležitosti zdrojů.
Celosvětová distribuce a užití zdrojů.
Proč mají lidé různé pohledy/názory na užití zdrojů.
Jak technologie ovlivňuje, přistupuje a užívá zdroje.
Podstatná/důležitá role zdrojů ve společnosti.
Popiš a analyzuj světovou strukturu distribuce a využití zdrojů.
Popiš důsledky užívání zdrojů v dnešním světě.
Vyhodnot' různé pohledy ohledně užití zdrojů.
Standard 18: Využití geografie při volbě místa pro budoucí život, práci a odpočinek.
Studenti porovnej život v různých městech rozvojového světa.
Studenti tabelárně, graficky a kartograficky zpracovávají důležité charakteristiky světového obyvatelstva (kojenecká úmrtnost, chudoba na venkově atd.).
Studenti umí zhodnotit dopady využívání ropy, uhlí, jaderné energie a sluneční energie jako hlavního energetického zdroje 21. století.
Studenti rozvíjí svůj pohled na určité kontroverzní společenské, ekonomické, politické či environmentální téma a zároveň zkoumají pohled lidí s jiným způsobem percepce daného problému.
Studenti umí analyzovat konkrétní geografické téma (stavby, revitalizace,...).
Studenti jsou schopni vytvářet inovační plány zahrnující specifická doporučení dokumentovaná mapami (např. opatření ke zlepšení kvality ŽP ve velkých městech).

zdroj: Hynek 2005

Příloha 2: Školní vzdělávací program ZŠ Smržovka, zeměpis (ŠVP 2012)

ZEMĚPIS

Vzdělávací oblast: ČLOVĚK A PŘÍRODA

Časová dotace: (v rozsahu jednoho týdne) 6. – 8. ročník – 2 vyučovací hodiny, 9. ročník – 1 vyučovací hodina

Obsahové vymezení:

Předmět ZEMĚPIS zahrnuje tyto tematické okruhy:

1. Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
2. Přírodní obraz Země
3. Životní prostředí
4. Terénní geografická výuka, praxe a aplikace
5. Regiony světa
6. Česká republika
7. Společenské a hospodářské prostředí
8. Životní prostředí

Organizační vymezení:

Výuka je organizována v kmenové třídě s využitím počítačové učebny.

Průřezová témata:

6. ročník: EV/Ekosystémy, Základní podmínky života

8. ročník: EV/Základní podmínky života
EGS/Objevujeme Evropu a svět

9. ročník: OSV/Sociální rozvoj - Mezilidské vztahy
MuV/Etnický původ

VDO/Principy demokracie jako formy vlády způsobu rozhodování

EV/Ekosystémy, Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Základní podmínky života

Výchovné a vzdělávací strategie k utváření klíčových kompetencí:

K učení:

- Klademe důraz na čtení s porozuměním
- Vedeme žáky k samostatnému vyhledávání informací
- Zadáváme zajímavé tvůrčí domácí úkoly
- Podporujeme tvořivou činnost – projekt, soutěže, olympiády
- Vedeme žáky k sebehodnocení a k pochopení smyslu potřeby učit se
- Vedeme žáky k iniciativnímu přístupu k samostatné práci (soutěže, olympiády)
- Vedeme žáky k realizaci vlastních nápadů
- Podněcujeme žáky k účasti v různých soutěžích

K řešení problémů:

- Vedeme děti k vyhledávání informací na internetu, jejich třídění a využití
- Učíme děti obhájit jejich názory a činy
- Učíme děti zvládat stresové situace
- Učíme žáky třídit informace
- Vedeme žáky k samostatnosti

- Vedeme žáky k prezentaci jejich názorů (časopis, nástěnka)

Komunikativní:

- Vedeme žáky k vhodné komunikaci se spolužáky, učiteli a ostatními dospělými
- Učíme žáky projevit a obhájit vhodnou formou vlastní názor
- Podporujeme přátelské vztahy ve třídách i mezi třídami (společné akce)
- Rozvíjíme spolupráci s jinými školami
- Učíme žáky toleranci (názorové i jiné)
- Dáváme žákům prostor k vyjádření vlastního názoru
- Učíme žáky naslouchat názorům druhých a reagovat na ně
- Žáci mohou své názory prezentovat ve školním parlamentu, časopise apod.

Sociální a personální:

- Využíváme skupinovou práci a vzájemnou pomoc při učení
- Vedeme žáky k respektování daných pravidel
- Učíme žáky žít mezi lidmi

Občanské:

- Vedeme žáky k respektování individuálních rozdílů (menšiny, národy)
- Učíme žáky znát svá práva a povinnosti
- Učíme děti reagovat v krizových životních situacích
- Vytváříme společenské povědomí
- Klademe důraz na environmentální výchovu

Pracovní:

- Učíme žáky ovládat a manipulovat s různými nástroji, materiály...

Hodnocení:

- Klasifikujeme známku podle pětistupňové klasifikace
- Hodnotíme, jak se žák dokáže orientovat na mapě
- Hodnotíme práci s atlasem
- Hodnotíme práci s dalšími informačními zdroji, vyhledávání informací
- Hodnotíme zpracování, třídění informací a jejich prezentaci (referáty, sam. práce,...)
- Hodnotíme schopnost žáka k přesnému a stručnému vyjadřování
- Hodnotíme žákovu schopnost práce ve skupině, hodnotíme jeho podíl na výsledcích práce skupiny
- Hodnotíme schopnost abstraktního a logického myšlení při řešení zadaných úloh z reálného života a praxe

VZDĚLÁVACÍ OBLAST	VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	ROČNÍK
ČLOVĚK A PŘÍRODA	ZEMĚPIS	6.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<u>GEOGRAFICKÉ INFORMACE, ZDROJE DAT, KARTOGRAFIE A TOPOGRAFIE</u> - organizuje a přiměřeně hodnotí geografické informace a zdroje dat z dostupných kartografických produktů a elaborátů, z grafů, diagramů, statistických a dalších informačních zdrojů - používá s porozuměním základní geografickou, topografickou a kartografickou terminologii	- používá glóbus jako zmenšený model země k demonstraci rozmístění pevnin a oceánů - používá mapové atlasy, plány a mapy - používá zeměpisnou síť a s pomocí zem. souřadnic určuje polohu míst na zemi - označí a popíše časová pásma - používá různé druhy map a plánů a přepočítává vzdálenosti podle různých měřítek - vyhledává potřebné informace v mapových atlasech, orientuje se v jejich obsahu a rejstřících	- mapa - druhy map - vznik map - plány - atlasy - glóbus a zeměpisná síť - rovnoběžky, poledníky - určování zeměpisné polohy - časová pásma - místní a světový čas - datová mez - měřítko mapy - výpočet skutečné vzdálenosti z mapy - obsah plánů a map - pohoří, vrstevnice, řeky - mapové značky	inf – vyhledávání informací

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<p>- přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině</p> <p>- vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu</p> <p><u>PŘÍRODNÍ OBRAZ ZEMĚ</u></p> <p>- zhodnotí postavení země ve vesmíru a srovnává podstatné vlastnosti země s ostatními tělesy sluneční soustavy</p>	<p>- vysvětlí souvislost mezi jednotlivými přírodními složkami krajinné sféry</p> <p>- popíše členitost a typické znaky přírodních poměrů světadílů a jejich regionů</p> <p>- lokalizuje hlavní soustředění osídlení, hospodářských činností, hlavní a významná města</p> <p>- rozdělí země podle vyspělosti, na příkladech vysvětlí rozdíl mezi vyspělou a rozvojovou zemí</p>	<p>- geografické pásy, výškové stupně, šířková pásma (tropický deštný les, savany, pouště, polopouště, subtropy, stepi, lesy mírného pásu, tundra, pololeďové pustiny)</p> <p>- přírodní sféra, společenská a hospodářská sféra</p> <p>- hlavní regiony světa a jejich typické znaky</p> <p>- asie</p> <p>- amerika</p> <p>- evropa</p> <p>- austrálie</p> <p>- rozmístění obyvatelstva na zemi</p> <p>- hlavní města vybraných států</p> <p>- lidé na zemi</p> <p>- život ve městech a na vesnici</p> <p>- nerostné suroviny, doprava služby</p> <p>- příklady rozvojových a vyspělých zemí</p>	<p>ov – národnostní menšiny, xenofobie</p> <p>aj – život ve městech</p>

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<ul style="list-style-type: none"> - prokáže na konkrétních příkladech tvar planety země, zhodnotí důsledky pohybů země na život lidí a organismů - rozlišuje a porovnává složky a prvky přírodní sféry, jejich vzájemnou souvislost a podmíněnost, rozeznává, pojmenuje a klasifikuje tvary zemského povrchu - porovná působení vnitřních a vnějších procesů v přírodní sféře a jejich vliv na přírodu a na lidskou společnost 	<ul style="list-style-type: none"> - popíše základní koncepce vzniku země, vývoj názorů na postavení země ve vesmíru - popíše zemi a vybraná tělesa sluneční soustavy - na konkrétních příkladech zdůvodní tvar planety země a vysvětlí, jaké pohyby vykonává a co je jejich důsledkem - definuje pojmy zemská kůra, litosféra, litosférické desky a působení vnitřních, vnějších a antropogenních činitelů - pojmy vysvětlí na konkrétních příkladech zejména ze svého okolí - popíše souvislost a vzájemnou podmíněnost mezi jednotlivými složkami přírodní sféry 	<ul style="list-style-type: none"> - naše planeta jako součást vesmíru - měsíc, planety, komety, meteority, hvězdy - tvar, velikost a pohyby země, střídání dne a noci, ročních období - litosféra -litosférické desky a jejich pohyb, zemětřesení, sopky - atmosféra - složení atmosféry (vzduchu), stavba atmosféry, meteorologické jevy, pohyb vzduchových hmot (pasáty, monzuny) - hydrosféra – slaná/ sladká voda, moře, oceány, tekoucí voda, voda se zpomaleným oběhem, jezera, přehrady, řeky, podzemní voda - biosféra – potravní řetězce, biocenóza, ekosystém, ekologie 	<p>pt – ev / základní podmínky života př – planeta země př – podmínky života dě – vývoj života na zemi čz – denní rytmus</p> <p>vv.- voda jako živel</p>

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<p><u>ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - porovnává různé krajiny jako součást pevninské části krajinné sféry, rozlišuje na konkrétních příkladech specifické znaky a funkce krajin <p><u>TERÉNNÍ GEOGRAFICKÁ VÝUKA, PRAXE A APLIKACE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu - aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny - uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě 	<ul style="list-style-type: none"> - vysvětlí souvislost mezi jednotlivými přírodními složkami krajinné sféry - popíše zemský povrch jako výsledek působení přírodních procesů a lidských činností - vysvětlí vzhled a znaky přírodních a kulturních krajin - zdůvodní na konkrétním příkladu odpovědné a neodpovědné jednání člověka ke krajině a životnímu prostředí <ul style="list-style-type: none"> - pracuje s turistickou mapou místního regionu, busolou - tvoří vlastní mapu okolí školy <ul style="list-style-type: none"> - vysvětlí základní pravidla bezpečného pohybu v krajině 	<ul style="list-style-type: none"> - pedosféra – zvětrávání, půdy, půdotvorní činitelé - přírodní a společenské prostředí, typy krajin - lesy, voda - lidé v ohrožení - práce s busolou a mapou v terénu - pozorování a popis krajiny - domov a obec - orientace v terénu, jednání při nebezpečí živelných pohrom v modelových situacích 	<p>pt – ev / ekosystémy</p> <p>vv – malba plenéru</p> <p>aj – moje město</p> <p>rv – chování v přírodě</p>

VZDĚLÁVACÍ OBLAST	VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	ROČNÍK
ČLOVĚKA PŘÍRODA	ZEMĚPIS	7.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<p><u>REGIONY SVĚTA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - rozlišuje zásadní přírodní a společenské atributy jako kritéria pro vymezení, ohrazení a lokalizaci regionů světa - lokalizuje na mapách světadíly, oceány a makroregiony světa podle zvolených kritérií, srovnává jejich postavení, rozvojová jádra a periferní zóny 	<ul style="list-style-type: none"> - orientuje se na politické mapě světa - vysvětlí souvislost osídlení s přírodními poměry - využívá různých informačních zdrojů - popíše členitost a typické znaky přírodních poměrů světadílů a jejich regionů - lokalizuje hlavní soustředění osídlení, hospodářských činností, hlavní a významná města - pracuje s tematickými mapami, vysvětlí předpoklady a lokalizační faktory sídel a hospodářských aktivit 	<p>afrika</p> <ul style="list-style-type: none"> - politická mapa afriky - státy severní afriky - globální problémy střední afriky (chudoba, porodnost, nemoci) - státy jižní afriky antarktidy, světový oceán, austrálie a oceánie - přírodní poměry, poloha, historie - socioekonomické poměry – lidé, suroviny, hospodářský význam 	

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<ul style="list-style-type: none"> - porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti, potenciál a bariéry jednotlivých světadílů, oceánů, vybraných makroregionů světa a vybraných (modelových) států - zvažuje, jaké změny ve vybraných regionech světa nastaly, nastávají, mohou nastat a co je příčinou zásadních změn v nich 	<ul style="list-style-type: none"> - určí polohu světadílů a oceánů pomocí zeměpisných souřadnic - popíše členitost a typické znaky přírodních poměrů jednotlivých světadílů - popíše světadíl podle přírodních ukazatelů - vysvětlí změny, které nastaly ve vybraných regionech - na základě získaných poznatků vysvětlí možnost změn ve vybraných regionech světa - vyhledává a využívá informace nalezené na internetu 	<p>amerika</p> <ul style="list-style-type: none"> - poloha, historie, přírodní poměry - regiony – jazykové, hospodářské - usa a kanada – význam pro světové hospodářství i globalizační procesy - střední a jižní amerika – struktura obyvatel a hospodářství, přehled států - vybrané státy (mexiko, brazilie, argentina, peru) <p>asie</p> <ul style="list-style-type: none"> - poloha, rozloha, přírodní poměry - rozdělení na regiony (jazykové, politické, hospodářské, náboženské) 	

VZDĚLÁVACÍ OBLAST	VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	ROČNÍK
ČLOVĚK A PŘÍRODA	ZEMĚPIS	8.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<u>REGIONY SVĚTA</u> - porovnává a přiměřeně hodnotí polohu, rozlohu, přírodní, kulturní, společenské, politické a hospodářské poměry, zvláštnosti a podobnosti vybraných (modelových) států	- s pomocí atlasu popíše přírodní podmínky evropy - s pomocí atlasu určí a popíše hospodářské regiony evropy a logicky vyvodí některé zákonitosti - podle mapy lokalizuje jednotlivé regiony evropy, popíše jejich obyvatelstvo, přírodní podmínky a hospodářství - v atlase, v mapě, v encyklopediích nebo s pomocí internetu vyhledává různé zajímavosti o státech v evropě a prezentuje je před třídou	evropa - historický vývoj evropy - přírodní podmínky evropy - obyvatelstvo evropy - evropské hospodářství regiony evropy: - střední evropy - severní evropa - západní evropa - jižní evropa - jihovýchodní evropa - východní evropa	pt-ev/ základní podmínky života
<u>ČESKÁ REPUBLIKA</u> - vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy - hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní	- pracuje aktivně s turistickou mapou místního regionu - pohybuje se v místním terénu podle mapy, azimutu, pořizuje náčrty a plány trasy - využívá cestovní průvodce, pracuje s dalšími materiály včetně internetu při vyhledávání cestovních	- smržovka a okolí - historie obce - přírodní zajímavosti - mapování - významní rodáci - liberecký kraj - přírodní zajímavosti - historie	

poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně	informací	- kulturní zajímavosti	
OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<p>analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům</p> <p>- hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál české republiky v evropském a světovém kontextu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - popíše regionální zvláštnosti a typické znaky přírody, osídlení, hospodářství a kultury místního regionu - podle mapy lokalizuje region, popíše přírodní podmínky-povrch, vodstvo, obyvatelstvo a sídla, ekonomiku se zaměřením na terciární sféru-cestovní ruch a životní prostředí - vyhledá informace o odpovědném a neodpovědném jednání ve vztahu ke krajině a k životnímu prostředí - popíše a vlastními slovy vyjádří rozdíly členitosti povrchu podle obecně zeměpisných map, rozměry a typické znaky přírodních poměrů ČR - vlastními slovy vyjádří předpoklady hospodářských aktivit v ČR a jejich umístění 	<ul style="list-style-type: none"> - geografická poloha ČR - obyvatelstvo a sídelní poměry - hospodářství ČR 	

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<ul style="list-style-type: none"> - lokalizuje na mapách jednotlivé kraje české republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit - uvádí příklady účasti a působnosti české republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států 	<ul style="list-style-type: none"> - lokalizuje na mapách jednotlivé zeměpisné oblasti a administrativní celky (kraje) v ČR, popíše jejich hospodářskou vyspělost a význam pro celou ČR - popíše a vyhledá na mapách největší a nejmenší soustředění obyvatel a sídel v ČR - vysvětlí největší a nejmenší soustředění obyvatel a sídel v ČR - popíše možnosti spolupráce se sousedními státy - uvede příklady mezinárodních organizací, k nimž má ČR vztah - vysvětlí vliv začlenění ČR do EU a uvede příklady práv občanů vyplývajících z členství v EU 	<p>regiony ČR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Praha, Středočeský kraj - Jihočeský kraj - Plzeňský kraj - Karlovarský kraj - Ústecký kraj - Královéhradecký kraj - Pardubický kraj - Kraj Vysočina - Jihočeský kraj - Olomoucký kraj - Zlínský kraj - Moravskoslezský kraj <ul style="list-style-type: none"> - mezinárodní vztahy ČR - evropská unie - zahraniční obchod 	<p>pt-egs/ objevujeme Evropu a svět</p>

VZDĚLÁVACÍ OBLAST	VYUČOVACÍ PŘEDMĚT	ROČNÍK
ČLOVĚK A PŘÍRODA	ZEMĚPIS	9.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<p><u>Společenské a hospodářské prostředí</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - posoudí na přiměřené úrovni prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu, růst, pohyby a dynamiku růstu a pohybů, zhodnotí na vybraných příkladech mozaiku multikulturního světa 	<ul style="list-style-type: none"> - používá tématické mapy, tabulky a grafy s údaji o rozmístění, počtech a pohybu obyvatelstva, o sídlech a hospodářské činnosti v celosvětovém měřítku - vysvětlí základní principy vývoje počtu a věkového složení obyvatelstva v různých oblastech světa - vysvětlí hlavní příčiny a trendy migrace obyvatelstva ve světě - respektuje vzájemné odlišnosti jednotlivých skupin obyvatel ve světě a charakterizuje základní znaky jejich jedinečnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - demografický vývoj - počet obyvatel - natalita, mortalita - hustota zalidnění - přirozený přírůstek obyvatelstva - strom života - migrace obyvatelstva - národy, jazyky, světové náboženství - rasy 	<p>pt-osv/ mezilidské vztahy pt-muv/ etnický původ ov – úvod do světových náboženství</p>

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<ul style="list-style-type: none"> - posoudí, jak přírodní podmínky souvisí s funkcí lidského sídla, pojmenuje obecné základní geografické znaky sídel - zhodnotí přiměřeně strukturu, složky a funkce světového hospodářství, lokalizuje na mapách hlavní světové surovinové a energetické zdroje - porovnává předpoklady a hlavní faktory pro územní rozmístění hospodářských aktivit 	<ul style="list-style-type: none"> - lokalizuje na mapě hlavní oblasti koncentrace obyvatelstva ve vyspělých zemích - popíše, jak působí na změny v rozmístění obyvatel urbanizace, aglomerace, konurbace, megalopolis - lokalizuje na mapách ložiska rud a objasní, jakou mají úlohu v ekonomice - orientuje se v hlavních trendech světového hospodářství - lokalizuje nejvýznamnější hospodářské oblasti světa a je schopen určit hlavní příčiny jejich rozvoje - rozlišuje země světa dle hospodářské vyspělosti - uvádí příklady výhodné hospodářské spolupráce mezi zeměmi evropy a světa 	<ul style="list-style-type: none"> - světový průmysl - i., ii., iii. sektor - i. – těžba nerostných surovin, těžba dřeva, lov, rybolov - ii. – stavebnictví, doprava surovin a výrobků - iii. – cestovní ruch, kultura, školství, sport - zemědělství - lov, rybolov - lesní a vodní hospodářství 	

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY RVP	VÝSTUPY ŠVP	UČIVO	PRŮŘEZOVÁ TÉMATA MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY
<ul style="list-style-type: none"> - porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků - lokalizuje na mapách jednotlivých světadílů hlavní aktuální geopolitické změny a politické problémy v konkrétních světových regionech <p><u>ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - uvádí konkrétní příklady přírodních a kulturních krajinných složek a prvků, prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů) - uvádí na vybraných příkladech závažné důsledky a rizika přírodních a společenských vlivů na životní prostředí 	<ul style="list-style-type: none"> - vyhledává, rozlišuje a porovnává jednotlivé státy světa a jejich seskupení podle kritérií vzájemné odlišnosti a podobnosti - na mapách lokalizuje politické, náboženské a národnostní konflikty - popisuje vztahy přírody a společnosti - uvádí rozmístění hlavních ekosystémů (biomů) ve vybraných oblastech - orientuje se v možnostech ochrany životního prostředí - vlastními slovy vyjádří osobní postoj k ochraně život. prostředí - je obeznámen s řady chráněných území, popíše příčiny jejich ustanovení - aktivně se podílí na třídění odpadu - popíše některé globální problémy dneška, popíše jejich příčiny a možné důsledky 	<ul style="list-style-type: none"> - politické rozdělení světa - znaky států, poloha a rozloha států, hranice států - formy vlády - národnostní a náboženské konflikty - vztah příroda a společnost - geosystém, přírodní a kulturní krajina, ekumena, porušování ekologické rovnováhy, trvale udržitelný rozvoj 	<p>pt-vdo/ principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování ov – osn ov – nato a mezinárodní soud</p> <p>pt-ev/ ekosystémy pt-ev/ lidské aktivity a problémy životního prostředí pt-ev/ základní podmínky života ov – ochrana přírody nj – zajímavosti z přírody př – ekologie</p>